M. FABII QVINTILIANI

INSTITVTIONVM ORATORIARVM

LIBER DECIMUS.

COMMENTARIO PERPETVO

SCHOLARVM IN VSVM

INSTRVXIT

Frid. Guil. Augusti,

HELMSTADIO-BRVNSVICENSIS.

HELMSTADII.

SVMPTIBVS LIBRARIAE FLECKEISENIAE.

1831.

1871, July 1.
Salisbury Fund.

PRAECEPTORI. OPTVMO.

JOAN. GEORG. SCHEDEL.

GYMNASI. WOLFENBVTTELANI. CONRECTORI.

HAS.

STVDIORVM. SVORVM. PRIMITIAS.

SACRAS. ESSE. VOLVIT.

PIETAS. DISCIPVLI.

Praefatio.

Quem Henkius olim in usum scholarum suarum ediderat libellum, eum ut sibi instauraret, ante hos sex menses juvenem adiit eum, quem titulus ostendit, librarius. Is verba scriptoris ab Henkio ad Gesneriani exemplaris fidem exacta ad Spaldingianam potissimum auctoritatem revocavit, sed ita, ut nec recentiorum curas criticas in scriptore praestantissimo positas negligeret, et suum ubique adhiberet qualecunque judicium. Scripturae discrepantiam continuationi sermonis subjecit selectam; si cui videbitur praeceptori, plura dijudicanda proponet discipulis. Nam difficillimum est hoc in genere omnium satisfacere desideriis. Interpretationi vero ab Henkio scholis suis servatae ita prospexit, ut difficiliorum locorum sensum expediret, res et personas a scriptore memoratos illustraret, dicendi denique usum et res grammaticas explanaret. Ea tamen cum brevitati

ante omnia esset consulendum, indicata magis reperies, quam uberius explicata. Non dubitandum igitur, quin justae scriptoris explicationi, cujus perfectum exemplar nostra aetas vidit Pindarum L. Dissenii, multa relicta sint, ut par erat. In id praecipue enisus est editor, ut Graecae linguae usum, ubicunque poterat, cum Latino componeret, qui nosset, ea res a multis hodie neglecta quantum et utilitatis habitura esset et jucunditatis. Si errasse et de suo non multa addidisse deprehendetur, excusabit quicunque humanus erit censor, si cogitaverit, juvenem vix vigesimi primi anni terminos transgressum inter multa adversarum rerum impedimenta hoc quidquid est composuisse. Hic interim libellus honori optimi viri destinatus, professione pietatis aut laudatus erit aut excusatus. Favete.

CAPUT
DE
COPIA VERBORUM
AUDIENDO LEGENDOQUE PARANDA.

I. *Superioribus libris data eloquendi praecepta non satis ait ad vim dicendi valere, nisi illis firma quaedam facilitas accesserit, quam parari scribendo, legendo, dicendo.* II. *Ante omnia parandam esse copiam verborum, sed cum judicio, id quod fiat optima legendo et audiendo. Quae sint et auditionis et lectionis commoda. Lectio qualis esse debeat. Modeste judicandum de summis viris.* III. *Quantum et quatenus conferat oratori usus poetarum, historicorum, philosophorum.* IV. *Qui sint legendi, postquam in universum dictum et judicium de veterum ac novorum lectione additum est, per genera praestantissimi quique poetae, historici, oratores, philosophi* A) *Graecorum,* B) *Romanorum recensentur.*

I. Sed haec eloquendi praecepta, sicut cognitioni 1. sunt necessaria, ita non satis ad vim dicendi valent, nisi illis firma quaedam facilitas, quae apud Graecos

Sed haec] sc. quae in antegressis exposui.

cognitioni] Al. *cogitationi*, ex crebra permutatione, cfr. Gernh. Cic. Off. p. 177. Sed sensus est: sicut haec praecepta dicendi cognosse oportet, ita non satis ad eloquentiam parandam valent, nisi ....; theoriae praxis accedat necesse est.

ἕξις nominatur, accesserit: ad quam *scribendo* plus, an *legendo* an *dicendo* conferatur, solere quaeri scio. Quod esset diligentius nobis examinandum, si qualibet
2. earum rerum possemus una esse contenti. Verum ita sunt inter se connexa et indiscreta omnia, ut, si quid ex his defuerit, frustra sit in ceteris laboratum. Nam neque solida atque robusta fuerit unquam eloquentia, nisi multo stilo vires acceperit: et citra lectionis exemplum labor ille, carens rectore, fluit. Qui autem sci-

ad quam — conferatur] Ita Spalding. scrips., ante quem legebatur: *quam — consequamur*, quod cur ferri nequeat, non eget demonstratione. Mihi varios codd. errores ponderanti verbum aliquod oblitteratum videtur, quod Grammatici putaverint faciliore aliquo explicandum, ejusque vestigia agnosco in codd. Parr. 1. 2. scripturà a m. pr. *conficiuntur*. Hinc elicui *proficiatur*, cll. Cic. Brut. XXIV, 92. *nulla res tantum ad dicendum proficit*, ubi eidem verbo librarii substituerunt *valet*, cfr. Ellendt. p. 70. — Ceterum Frotscheri indicativum *consecuntur* soloecum puto, cfr. Herz. transl. Germ. p. 84 sqq.

diligentius] Ita scripsi cum Gesner. Al. *diligenti n. ex. cura, si q.* sqq., alii alia. Gernh. displicet comparativus, quid rem omnino non examinet. Sed ita saepius loquuntur, ut Cic. I. de or. 5, 18.

multo stilo] frequenter scribendo. Quid sit *stilus* expl. Wolff ad X, 3, 1. Walch. hist. crit. L. L. p. 146 sqq.

neque — et] De hac copulatione membrorum, qua posterius cum vi effertur, v. Heusing. Cic. Off. p. 161. Pass. Tac. Germ. p. 86. Graecorum οὔτε — τε illustr. Stallb. Plat. Phileb. p. 50.

citra] *sine*, argenteae aetatis usu, Brem. Suet. Caes. 28.

lect. exempl.] i. exemplum quod suppeditat lectio, ut Cic. Mur. 27, 56. odium inimicitiarum, i. ex inim. ortum. Cfr. Matth. Manil. XV, 43.

fluit] fluctuat. Translatio petita de navi undis agitata, cfr. Ruhnk. Vell. II, 16, 4. Respondet Graecorum ῥεῖν, cfr. Heller. Soph. Oed. C. p. 286.

vit quae, quoque sint modo dicenda, nisi tamen in procinctu paratamque ad omnes casus habuerit eloquentiam, velut clausis thesauris incubabit. Non autem ut 3.
quidquid praecipue necessarium est, sic ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti. Nam certe, cum sit in eloquendo positum oratoris officium, *dicere* ante omnia est; atque hinc initium ejus artis fuisse manifestum est; proximam deinde *imitationem;* novissimam *scribendi* quoque *diligentiam.* Sed ut perveniri 4.
ad summa, nisi ex principiis, non potest, ita procedente jam opere minima incipiunt esse, quae prima sunt. Verum nos non, quomodo instituendus orator, hoc loco dicimus: (nam id quidem aut satis, aut certe uti potuimus, dictum est) sed, ut athleta qui omnes jam perdidicerit a praeceptore numeros, quo genere exercitationis ad certamina praeparandus sit. Igitur eum, qui res invenire et disponere sciet, verba quoque et eligendi et collocandi rationem perceperit, instruamus, qua ratione, quod didicerit, facere quam optime, quam facillime possit.

scivit] ἀορίστως, quo de usu perfecti ante omnes v. Walch. Tac. Agr. p. 103. Al. *scierit.*

quae quoque] Al. *quo quaeque. quoque* = et quo, Kritz. Sall. Cat. 23, 4. Beier. Cic. Lael. p. 138.

quidquid] Al. *quidque. Quisquis* ap. Lucret. et vetustiores pro *quisque* saepe legitur, cfr. Goer. Cic. IV. Finn. 5, 13. Ellendt. Brut. p. 142. Sed ubique fere apud recentiores et libri scripti et intpp. dissident.

perveniri] Al. *pervenire,* sc. orator, quis, ut ap. Graec. τις, Herm. ad Vig. p. 739. Beier. Off. I. p. 256. Sed sententia in universum pronunciata passivum videtur requirere.

sed ut athleta] Ita cum Gernh. scripsimus. Al. aliter. *Numeri* = motus ad decus compositi, ut XII, 2, 12. Senec. VII. benef. 1. Heus. Off. p. 589. Schmid. Hor. I. Epp. 18, 59.

quam optime, quam] Al. interponunt *et,* quod clausulae vigorem frangit.

5. Non ergo dubium est, quin ei velut opes sint quaedam parandae, quibus uti, ubicunque desideratum erit, possit. Eae constant copia *rerum ac verborum.*
6. Sed *res* propriae sunt cujusque caussae, aut paucis communes: *verba* in universas paranda: quae si in rebus singulis essent singula, minorem curam postularent: nam cuncta sese cum ipsis protinus rebus offerrent. Sed cum sint aliis alia; aut magis propria, aut magis ornata, aut plus efficientia, aut melius sonantia, debent esse non solum nota omnia, sed in promtu, atque, ut ita dicam, in conspectu, ut, cum se judicio dicentis ostenderint, facilis ex his optimorum sit ele-
7. ctio. Et quae idem significarent solitos scio ediscere, quo facilius et occurreret unum ex pluribus, et cum essent usi aliquo, si breve intra spatium rursus desideraretur, effugiendae repetitionis gratia sumerent aliud, quo idem intelligi posset. Quod cum est puerile et cujusdam infelicis operae, tum etiam utile parum: turbam enim modo congregat, ex qua sine discrimine occupet proximum quodque.

Eae constant] Ita Spald. constituit locum in codd. turbatum. Sed probanda vid. egregia emendat. Burm.: »e quib., ubic. des. er., possit ei constare (h. e. constanter parata esse) cop. rer. et verbb.«

occurreret] se offerret. Pro *legi* vix Latinum, Matth. eloq. Lat. ex. p. 394. Quanquam Herbst. lectt. Tull. p. 21. defendisse fertur.

congregat] sc. is, qui hac ratione utitur. In antegressis plurali *solitos* usus est, delabitur in singularem, quod genus dicendi utriusque linguae scriptoribus commune est. Ex universo genere eorum, qui ita agunt unum aliquem animo concipit segregatum ad eumque dirigit orationem. Senties, non temere hoc fieri. Ut Plat. Gorg. p. 278, B. *χαίρουσιν οἱ ἰατρευόμενοι; — μεγάλου γὰρ κακοῦ ἀπαλλάσσεται,* ubi v. Heind. Cfr. Dissen. Pind. Ol. III, 11. Wessel. Herod. I, 195. Terent. Eun. II, 1, 19. Davis. I. Cic. Nat.

Nobis autem *copia cum judicio* paranda est, vim 8. orandi, non circulatoriam volubilitatem spectantibus. Id autem consequemur *optima legendo atque audiendo*. Non enim solum nomina ipsa rerum cognoscemus hac cura, sed quod quoque loco sit aptissimum. Omnibus 9. enim fere verbis, praeter pauca, quae sunt parum verecunda, in oratione locus est. Nam scriptores quidem iamborum veterisque comoediae etiam in illis saepe laudantur; sed nobis nostrum opus intueri sat est. Omnia verba, exceptis de quibus dixi, sunt alicubi optima: nam et humilibus interim et vulgaribus opus,

Deor. p. 86. ed. Creuz. — Al. hunc locum aliter interpretantur.

prox. quodq.] τὸ τυχόν.

volubilit.] Al. voluptatem. Cic. Planc. 25. volubilitas linguae.

De *etiam*, quod post *sed* omissum videri possit, cfr. Herz. h. l. Kritz. Sall. Cat. XVIII, 7. Otto Cic. Cat. M. I. Secundum membrum majore cum vi effertur, ut post *sed* cogitatione asciscere possis: id quod multo majus est. De Graec. *οὐ μόνον — ἀλλά* v. Herm. Vig. p. 837. Bremi. Isocr. excurs. IX. p. 212.

Non *enim* solum — Omnibus *enim* — *Nam* scriptores.] Etiam Graeci ita tres deinceps periodos cum *γάρ* particula incipiunt, ut Lycurg. Leocr. p. 201. Rsk. *οὐ γὰρ ἀποστήσομαι τῶν παλαιῶν· ἐφ' οἷς γὰρ ἐκεῖνοι ποιοῦντες ἐφιλοτιμοῦντο, ταῦτα δικαίως ἂν ὑμεῖς ἀκούσαντες ἀποδέχοισθε. Φασὶ γὰρ* sqq. ubi consule Blum., Krueg. Xen. Anab. III, 2, 32. Herod. I, 199.

in illis] h. e. cum verbis parum verecundis usi sunt, qua de vi praeposit. *in* vid. Kritz. Sall. Cat. II, 10.

intueri] Al. *interim tueri*. Sensus est: Nos nunc non curamus aliud dicendi genus, nobis sufficit explicare, quomodo quis ad eloquentiam pervenire possit. *Intueri* = oculos ita in aliqua re habere defixos, ut aliorsum non aberrent, cfr. Daehne. Nep. edit. Helmst. Alc. IV, 1. Cic. de Or. I, 32, 145.

interim] h. e. interdum, qui usus est argenteae aetatis, cfr. Spald. I, 1, 8.

et quae nitidiore in parte videntur sordida, ubi res poscit, proprie dicuntur.

10. Haec ut sciamus, atque eorum non significationem modo, sed formas etiam mensurasque norimus, et, ubicunque erunt posita, an conveniant, nisi multa lectione atque auditione assequi nullo modo possumus; cum omnem sermonem auribus primum accipiamus. Propter quod infantes a mutis nutricibus jussu regum in solitudine educati, etiamsi verba quaedam emisisse
11. traduntur, tamen loquendi facultate caruerunt. Sunt autem alia hujus naturae, ut idem pluribus vocibus declarent, ita ut nihil significationis, quo potius utaris, intersit: ut *ensis* et *gladius:* alia, quae etiamsi propria rerum aliquarum sint nomina, τροπικῶς tamen ad eundem intellectum feruntur, ut *ferrum* et *mucro.*
12. Nam per abusionem *sicarios* etiam omnes vocamus, qui caedem telo quocunque commiserint. Alia circuitu verborum plurium ostendimus, quale est:

— — — *Et pressi copia lactis.*

Plurima vero mutatione figuramus, *Scio*, *Non ignoro*, et, *Non me fugit*, et, *Non me praeterit*, et,
13. *Quis nescit?* et, *Nemini dubium est.* Sed etiam ex

nitidiore — sord.] Etiam VIII, 3, 49. sordidae orationi opp. nitida. Cfr. Tacit. Dial. 23, 6. Al. *cultiore.*

form. et. mens.] Dion. Hal. Comp. Verbb. 25. παραφυλάττων τὰ μήκη καὶ τοὺς χρόνους καὶ τὰς πτώσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς ἐγκλίσεις τῶν ῥημάτων, καὶ πάντα τὰ συμβεβηκότα τοῖς μορίοις τοῦ λόγου πολυπραγμονῶν.

omnem] Tur. Flor. *omne mi*, Ille 2 man. *omne enim.* Guelf. *omnem enim;* videntur voluisse *omnem omnino.*

infantes] Exemplum vid. ap. Herod. II, 2.

idem plurib.] Ex satis noto Graecismo *idem* cum Dat. ponitur pro: *idem cum*, cfr. Kritz. Sall. Cat. XX, 3. Herod. IV, 132. al.

feruntur] = idem significant.

Et pressi cop. lact.] Virg. Ecl. I, 81.

proximo mutuari licet. Nam et *intelligo*, et *sentio*, et
video; saepe idem valent, quod *scio*. Quorum nobis
ubertatem ac divitias dabit lectio, ut non solum quomodo occurrent, sed etiam quomodo oportet, utamur.
Non semper enim haec inter se idem faciunt: nec si- 14.
cut de intellectu animi recte dixerim, *video*; ita de visu
oculorum, *intelligo*: nec ut *mucro* gladium, sic *mucronem* gladius ostendit. Sed ut copia verborum sic 15.
paratur, ita non verborum tantum gratia legendum vel
audiendum est. Nam omnium, quaecunque docemus,
hoc sunt exempla potentiora etiam ipsis, quae traduntur, artibus, cum eo, qui discit, perductus est, ut
intelligere ea sine demonstrante, et sequi jam suis viribus possit: quia, quae doctor praecepit, orator ostendit.

Alia vero audientes, alia legentes magis adjuvant. 16.
Excitat, qui dicit, spiritu ipso, nec imagine et ambitu rerum, sed rebus incendit. Vivunt enim omnia,
et moventur, excipimusque nova illa, velut nascentia,
cum favore ac solicitudine. Nec fortuna modo judicii,
sed etiam ipsorum, qui orant, periculo afficimur. Prae- 17.
ter haec, vox et actio decora, commoda ut quisque
locus postulabit, pronunciandi, vel potentissima in dicendo, ratio, et ut semel dicam, pariter omnia do-

ex proximo] ex eo, quod proxime accedit ad verba idem significantia.

idem fac.] non ubique permutatio locum habet.

hoc] Refer ad *quia*, cave cum *potent.* jungas. Signif. *idcirco*; Sall. Cat. 20, 3. Cic. I. or. 3, 12. Goer. Finn. II, 14, 44.

imag. et amb.] Sensus videtur: In oratore non magnopere requirimus verba artificiose exornata; quia vivae vocis impetus nos attrahit: aliter in legendo solet esse. — Al. legunt *habitu*, i. e. vestimenta et cultum, quibus imagines rerum induuntur.

orant] Cfr. Dronk. Tac. Dial. VI, 6.

cent. In lectione certius judicium, quod audienti frequenter aut suus cuique favor, aut ille laudantium cla-
18. mor extorquet. Pudet enim dissentire, et velut tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere, cum interim et vitiosa pluribus placeant, et a corrogatis lau-
19. dentur etiam, quae non placent. Sed e contrario quoque accidit, ut optime dictis gratiam prava judicia non referant. Lectio libera est, nec actionis impetu transcurrit: sed repetere saepius licet, sive dubites, sive memoriae affigere velis. Repetamus autem et tractemus, et ut cibos mansos ac prope liquefactos demittimus, quo facilius digerantur, ita lectio non cruda, sed multa iteratione mollita, et velut confecta, memoriae imitationique tradatur.

20. Ac diu non nisi optimus quisque, et qui credentem sibi minime fallat, legendus est, sed diligenter, ac paene ad scribendi solicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia, sed perlectus liber utique ex integro resumendus, praecipue oratio, cujus virtutes
21. frequenter ex industria quoque occultantur. Saepe enim praeparat, dissimulat, insidiatur orator, eaque in prima parte actionis dicit, quae sunt in summa profutura. Itaque suo loco minus placent, adhuc nobis, quare dicta

cum interim — placent] Ita Zumpt. ex codd., ut solet Quint. post *cum interim*, ut §. 111. Al. *placeant* rell.

a corrog.] Solebant enim Romani illo tempore conducere homines, qui recitatis operibus suis plauderent aliosque ita in suas partes traherent. Plin. Epp. II, 14.

tractemus] Ex praegresso *repetamus* ad *tract.* *re* cogitatione potius videtur assumendum, quam ita cum Spald. rescribendum. Saepius hoc fieri observavimus, ut Cic. de divin. I, 1. *praesensio et scientia.* Nec abnorme Soph. Ant. 537. *καὶ ξυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας*, Brunck. et Wex. Aesch. Prom. 331. *Πάντων μετασχὼν καὶ τετολμηκὼς ἐμοί.* Schaef. Dem. Cl. I. (2.) §. 9.

demitt.] Al. *dimitt.* Pro *digerere* aetas aurea *concoquere.*

sint, ignorantibus: ideoque erunt cognitis omnibus
repetenda. Illud vero utilissimum, nosse eas caussas, 22.
quarum orationes in manus sumserimus: et quoties
continget, utrinque habitas legere actiones: ut De-
mosthenis atque Aeschinis inter se contrarias: et Servii
Sulpicii atque Messalae, quorum alter pro Aufidia, con-
tra dixit alter: et Pollionis et Cassii reo Asprenate,
aliasque plurimas. Quin etiam, si minus pares vide- 23.
buntur aliquae, tamen ad cognoscendam litium quae-
stionem recte requirentur: ut contra Ciceronis oratio-
nes, Tuberonis in Ligarium, et Hortensii pro Verre.
Quin etiam, easdem caussas ut quisque egerit, utile
erit scire. Nam de domo Ciceronis dixit Calidius: et
pro Milone orationem Brutus exercitationis gratia scrip-
sit, etiamsi egisse eum Cornelius Celsus falso existimat,
et Pollio et Messala defenderunt eosdem, et nobis pue-
ris insignes tres pro Voluseno Catulo, Domitii Afri, 24.
Crispi Passieni, Decimi Laelii orationes ferebantur.

Neque id statim legenti persuasum sit, omnia quae magni auctores dixerint, utique esse perfecta. Nam et labuntur aliquando, et oneri cedunt, et indulgent ingeniorum suorum voluptati: nec semper intendunt animum, et nonnunquam fatigantur: cum Ciceroni dormitare interim Demosthenes, Horatio vero etiam Ho-

Dem. atque Aesch.] Cic. opt. gen. or. V, 14.

reo Ampren.] C. Nonius Asprenas a Cass. Severo veneficii accusatus ab Asin. Pollione defensus est.

pares] refer ad praestantiam oratt.

Quin — egerit]. Ita cum Spalding. Mihi in mentem venit: Quî (i. e. quomodo) etiam easdem causs. quisque egerit, intererit scire.

Calidius] Ellendt. hist. eloq. Rom. p. 107 sqq. Corn. Cels. est nobilissimus medicus.

ferebantur] h. e. manibus hominum versabantur. Noli putare, de auctoribus earum fuisse dubitationem.

Demosthenes] Plut. Cic. 24. ἐνιαχοῦ τῶν λόγων ἀπονυστά-

25. motus ipse videatur. Summi enim sunt, homines tamen: acciditque eis, qui, quidquid apud illos reperietur, dicendi legem putant, ut deteriora imitentur, (id enim est facilius) ac se abunde similes putent, si vitia
26. magnorum consequantur. Modeste tamen et circumspecto judicio de tantis viris pronunciandum est, ne, quod plerisque accidit, damnent, quae non intelligunt. Ac si necesse est in alteram errare partem, omnia eorum legentibus placere, quam multa displicere maluerim.
27. Plurimum dicit oratori conferre Theophrastus lectionem *poetarum*: multique ejus judicium sequuntur, neque immerito. Namque ab his in rebus spiritus, et in verbis sublimitas, et in affectibus motus omnis, et in personis decor petitur, praecipueque velut attrita quotidiano actu forensi ingenia, optime rerum talium blan-
28. ditia reparantur. Ideoque in hac lectione Cicero requiescendum putat. Meminerimus tamen, non per omnia poetas esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum; genus ostentationi comparatum, et praeter id, quod solam petit voluptatem, et eam, fingendo non falsa modo, sed etiam quaedam incredibilia, sectatur, patrocinio quoque aliquo

ζειν τὸν Δημοσθένην. Horatianum illud de Hom. est A. P. 359.

Modeste] Al. modesto. Adverbium cum adjectivo ita conjunctum illustr. Heusing. I. Off. 8, 27. Refer ad judicium sine arrogantia pronunciatum.

In alteram] i. e. alterutram. Cfr. Walch. emendatt. Liv. p. 77.

Cicero] Arch. c. 6 sqq.

genus] Intell. *scribendi*: *Alligata* sc. poesis. Rectissimo usus judicio Quintil. neutrum genus noluit retinere diutius, quare offecisset perspicuitati. 'Noli igitur tam pueriliter peccasse putare Quint., ut oblivioni id tribuas, quod naturalis cujusdam erat sensus recti pulchrique.'

juvari: quod alligata ad certam pedum necessitatem 29.
non semper uti propriis possit, sed depulsa a recta via, necessario ad eloquendi quaedam deverticula confugiat: nec mutare quaedam modo verba, sed extendere, corripere, convertere, dividere cogatur: nos vero armatos stare in acie, et summis de rebus decernere, et ad victoriam niti. Neque ego arma squalere 30.
situ ac rubigine velim, sed fulgorem inesse, qui terreat, qualis est ferri, quo mens simul visusque praestringitur: non qualis auri argentique, imbellis et potius habenti periculosus.

Historia quoque alere orationem quodam uberi ju- 31.
cundoque suco potest. Verum et ipsa sic est legenda, ut sciamus, plerasque ejus virtutes oratori esse vitandas. Est enim proxima poetis, et quodammodo carmen solutum: et scribitur ad narrandum, non ad probandum: totumque opus non ad actum rei, pugnamque praesentem, sed ad memoriam posteritatis, et ingenii famam componitur; ideoque et verbis remotioribus et liberioribus figuris narrandi taedium evitat. Itaque, ut dixi, neque illa *Sallustiana brevitas*, qua 32.
nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius, apud occupatum variis cogitationibus judicem, et saepius ineruditum, captanda nobis est: neque illa *Livii lactea ubertas* satis docebit eum, qui non speciem expositionis, sed fidem quaerit. Adde, quod M. Tul- 33.

praestring.] Al. *perst.*, quod Herzóg. praefert, quia ad mentem potissimum sit referendum. Sed etiam Cic. Brut. IX, 38. animos praestr., (ut bene emend. Moseri) quod cum ab oculis translatum sit, bene locum habet. Cfr. Lindem. Plaut. Mil. Glor. I, 1, 4.

remotior.] scil. ab usu quotidiano.

ut dixi] Cfr. IV, 2, 45.

aur. vac.] l. c. dixit *otiosum lectorem minus fallit.*

lact. ub.] Cfr. II, 5, 19.

M. Tull.] Orat. 9. 12. 19. Brut. 83.

lius ne Thucydidem quidem aut Xenophontem utiles oratori putat, quanquam illum *bellicum canere*, hujus *ore Musas esse locutas* existimet. Licet tamen nobis in digressionibus uti vel historico nonnunquam nitore, dum in his, de quibus erit quaestio, meminerimus, non athletarum toros, sed militum lacertos esse: nec versicolorem illam, qua Demetrius Phalereus dicebatur
34. uti, vestem bene ad forensem pulverem facere. Est et alius ex historiis usus, et is quidem maximus, sed non ad praesentem pertinens locum, ex cognitione rerum exemplorumque, quibus inprimis instructus esse debet orator, ne omnia testimonia exspectet a litigatore; sed pleraque ex vetustate diligenter sibi cognita sumat, hoc potentiora, quod ea sola criminibus odii et gratiae vacant.

35. A *philosophorum* vero lectione ut essent multa nobis petenda, vitio factum est oratorum, qui quidem illis optima sui operis parte cesserunt. Nam et de justis, honestis, utilibus, iisque quae sunt istis contra-

ne Th. quid] Al. *nec Th. quidem*, quod ibi tantum ferendum videtur, ubi periodum alteri annectit et copulam involvit. V. Hess. et Passov. Germ. 7. Orell. Tac. Dial. 10. Quanquam multis locis editores codd. auctoritati obsecuti *nec q.* scripserunt, ubi unum *ne* — *q.* verum videtur.

quanquam — existimet] Vulgo apud Cicer. *quanq.* indicativum post se habere fertur, quam structuram repudiantes posteriores scripserint conjunctivum. Sed ap. Cic. quoque exstant loci, in quibus recte locum habet conj., ut qui non a particula illa aptus sit, sed ab enunciati ratione requiratur, Matth. Mur. §. 20. Ellendt. Brut. p. 86. Quare multis locis e sensu quodam editorum est dijudicandum, uter modus sit praeferendus.

a litig.] = a caussa litigatoris, quam defendit.

ut essent — petenda] Cic. II. Off. 1, 1. *Quemadmodum officia ducerentur — satis explicatum arbitror.* V. Heus. p. 445. Wopkens. lectt. Tull. I, 7. Pro leg. Man. X, 27.

ria, et de rebus divinis magnifice dicunt, et argumentantur acriter, et altercationibus atque interrogationibus oratorem futurum optime Socratici praeparant. Sed 36.
his quoque adhibendum est simile judicium, ut etiam cum in rebus versemur iisdem, non tamen eandem esse condicionem sciamus litium ac disputationum, fori et auditorii, praeceptorum et periculorum.

Credo exacturos plerosque, cum tantum esse uti- 37.
litatis in legendo judicemus, ut id quoque adjungamus operi, *qui sint*, quae in auctore quoque praecipua virtus. Sed persequi singulos, infiniti fuerit operis. Quippe cum in Bruto M. Tullius tot millibus ver- 38.
suum de Romanis tantum oratoribus loquatur, et tamen de omnibus aetatis suae, exceptis Caesare atque Marcello, silentium egerit: quis erit modus, si et illos, et qui postea fuerunt, et Graecos omnes, et philosophos, et poetas? Fuit igitur brevitas illa tutissima, 39.
quae est apud Livium in epistola ad filium scripta, *legendos Demosthenem atque Ciceronem: tum ita, ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus.* Non 40.
est dissimulanda nostri quoque judicii summa. Paucos et vix ullum ex eis, qui vetustatem pertulerunt, existimo posse reperiri, quin judicium adhibentibus alla-

magnifice] Al. *maxime.* Cfr. §. 63. 84. Dion. Hal. Pythagoreos dixit μεγαλοπρεπεῖς τῇ λέξει, imitandosque Xenoph. et Platon. τῆς μεγαλοπρεπείας χάριν.

sunt istis] Al. *sint.*

qui sint] sc. quos legendos putemus. Addunt alii *legendi,* quod tamen commode suppleri videtur posse.

et philos.] scil. persequi velim. In hoc periodi vigore (et — et — et — et) langueret talis adjectio.

summa] caput, das Resultat.

et] = immo vero; est augentis et ante dictum quasi retractantis; qua vi *atque* ut *et* saepe legitur, Matth. Cic. II. Cat. 12, 27. Respondet Graecor. καί, Stallb. Plat. Apol. 9. Fritzsche Quaest. Luc. p. 11.

turus sit utilitatis aliquid, cum se Cicero ab illis quoque vetustissimis auctoribus, ingeniosis quidem, sed arte carentibus, plurimum fateatur adjutum. Nec multo
41. aliud de novis sentio. Quotus enim quisque inveniri tam demens potest, qui ne minima quidem alicujus certe fiducia partis, memoriam posteritatis speraverit? qui si quis est, intra primos statim versus deprehendetur, et citius nos dimittet, quam ut ejus nobis magno
42. temporis detrimento constet experimentum. Sed non quidquid ad aliquam partem scientiae pertinet, protinus ad faciendam etiam φράσιν, de qua loquimur, accommodatum est.

Verum antequam de singulis loquar, pauca in
43. universum de varietate opinionum dicenda sunt. Nam quidam solos veteres legendos putant, neque in ullis aliis esse naturalem eloquentiam, et robur viris dignum, arbitrantur: alios recens haec lascivia, deliciaeque et omnia ad voluptatem multitudinis imperitae com-
44. posita delectant. Ipsorum etiam, qui rectum dicendi genus sequi volunt, alii pressa demum et tenuia, atque quae minimum ab usu quotidiano recedant, sana et vere Attica putant: quosdam elatior ingenii vis, et magis concitata, et spiritus plena capit: sunt etiam lenis, et nitidi, et compositi generis non pauci amatores. De qua differentia disseram diligentius, cum de genere dicendi quaerendum erit. Interim summatim, quid et a qua lectione petere possint, qui confirmare facultatem
45. dicendi volunt, attingam. Paucos enim, qui sunt eminentissimi, excerpere in animo est. Facile est autem

demum] = tantum, sed ita, ut simul temporis notio non prorsus abjiciatur, cfr. Moser. Cic. de rep. p. 251. a.

sana] Tac. dial. 25, 5. Cic. Brut. 13. sanitas eloquentiae; cfr. Ruhnk. Opusc. T. I, p. 303. Friedem.

quid et a qua] Al. *quid a qua*, qualia sunt quae collegit Blomf. ap. Monk. Eur. Alc. 146. Kritz. Sall. Catil. 47, 1.

studiosis, qui sint his simillimi, judicare: ne quisquam queratur omissos forte aliquos quos ipse valde probet. Fateor enim plurimos legendos esse, quam qui a me nominabuntur. Sed nunc genera ipsa lectionum, quae praecipue convenire intendentibus, ut oratores fiant, existimem, persequor.

Igitur, ut Aratus *ab Jove incipiendum* putat, ita 46. nos rite coepturi ab *Homero* videmur. Hic enim, quemadmodum *ex Oceano* dicit ipse *animum fontiumque cursus initium capere*, omnibus eloquentiae partibus exemplum et ortum dedit. Hunc nemo in magnis rebus sublimitate, in parvis proprietate superaverit. Idem laetus ac pressus, jucundus et gravis: tum copia, tum brevitate mirabilis: nec poetica modo, sed oratoria virtute eminentissimus. Nam ut de laudibus, ex- 47. hortationibus, consolationibus taceam: nonne vel nonus liber, quo missa ad Achillem legatio continetur, vel in primo inter duces illa contentio, vel dictae in secundo sententiae, omnes litium ac consiliorum explicant artes? Affectus quidem, vel illos mites, vel 48.

plurimos] i. e. permultos et plures, ut X, 2. fin. Similiter loquuntur Graeci: sed in talibus maxime cavendum, ne scriptorem alterum gradum pro altero posuisse dicas: non delitescit enim comparativi notio, sed cum superl. in unum coaluit. Cfr. Herm. Vig. p. 718. 57. Pflugk. Eur. Andr. 6. Philem. fragm. inc. 109. θανεῖν ἄριστόν ἐστιν ἢ ζῆν ἀθλίως, ubi v. Meinek., Wex. Soph. Ant. 102. Goell. Thuc. I, 1. Welcker. Theogn. 246.

persequor] Al. persequar.

Aratus] Init: φαινομένων: Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα.

Hic] Il. φ, 195.

——————— Ὠκεανοῖο
Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
Καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν.

laetus] Dronk. Tac. Dial. 14, 3.

mites — concit.] τὰ ἤθη καὶ πάθη.

hos concitatos, nemo erit tam indoctus, qui non in
sua potestate hunc auctorem habuisse fateatur. Age
vero, non utriusque operis ingressus in paucissimis
versibus legem prooemiorum, non dico, servavit, sed
constituit? Nam et benevolum auditorem invocatione
Dearum, quas praesidere vatibus creditum est, et in-
tentum proposita rerum magnitudine, et docilem,
49. summa celeriter comprehensa facit. Narrare vero quis
brevius, quam qui mortem nunciat Patrocli, quis si-
gnificantius potest, quam qui Curetum Aetolorumque
praelium exponit? Jam similitudines, amplificationes,
exempla, digressus, signa rerum, et argumenta ce-
teraque quae probandi ac refutandi sunt, ita multa,
ut etiam, qui de artibus scripserunt, plurima earum
50. rerum testimonia ab hoc poeta petant. Nam epilogus
quidem quis unquam poterit illis Priami rogantis Achil-
lem precibus aequari? Quid? in verbis, sententiis,
figuris, dispositione totius operis, nonne humani in-

auctorem] Cicero dixisset *scriptorem, poetam*, cfr. Friedem. ad Ruhnk. Opusc. T. I. p. 127.

non] Al. *nonne;* v. Schmid. Hor. II. Epp. 1, 53. quod ap. Cic. quoque in interrogationibus saepe legitur, legeretur saepius, nisi a librariis crebro esset obscuratum, v. Wunder. ad Cic. Planc. p. 170. Passov. Pers. p. 277.

Nam et benevol.] De his omnibus cfr. Scholl. vett. in Iliad. p. 1. Bekk.

Dearum] Init. Il. Θεά, Odyss. Μοῦσα, πάσας διὰ τῆς μιᾶς καλῶν, Schol. Didym.

mort. — Patroc.] Il. Σ, 20. 21. Aetol. et Cur. Il. I, 529 sqq.

prob. ac ref.] i. e. quae spectant ad prob. et ref., de qua structura verbi *esse* cum genit. part. fut. pass. et substant. disp. praeter Stroth. ad Liv. IV, 24. Kritz. Sall. Cat. VI, 7.

Priami] Il. Ω, 486 sqq.

Quid? — nonne] De talibus interrogationum formis dixit Ochsner. Cic. Ecl. p. 52.

genii modum excedit? ut magni sit virtutes ejus non
aemulatione, quod fieri non potest, sed intellectu se-
qui. Verum hic omnes sine dubio, et in omni genere 51.
eloquentiae procul a se reliquit, epicos tamen praeci-
pue, videlicet quia clarissima in materia simili compa-
ratio est. Raro assurgit *Hesiodus*, magnaque pars 52.
ejus in nominibus est occupata, tamen utiles circa prae-
cepta sententiae levitasque verborum, et compositionis
probabilis: daturque ei palma in illo medio genere di-
cendi. Contra in *Antimacho* vis et gravitas, et mi- 53.
nime vulgare eloquendi genus habet laudem. Sed
quamvis ei secundas fere Grammaticorum consensus de-
ferat; et affectibus et jucunditate, et dispositione, et
omnino arte deficitur, ut plane manifesto appareat,
quanto sit aliud proximum esse, aliud secundum. *Pa-* 54.
nyasin ex utroque mixtum putant in eloquendo, neu-

ut magni sit] Al. addunt *viri*. Gensl. voluit *magnum*. Supple *operis*, *laboris*.

clariss.] Quia ejusdem generis scriptores si comparaveris, clarius et praestantia et vitia cujusque apparebunt, quam comparatione inter diversi generis scriptores instituta. Al. *durissima*.

levitasque] λειότης τῶν ὀνομάτων. Al. *lenitas*.

Antimach.] Clarius vel Colophonius, circ. Ol. 94. floruit et inter epicos ob *Thebaidem* relatus est, de qua v. E. L. de Leutsch. Theb. Cyclic. Reliq. p. 78.

habet laud.] conjunctum est cum laude, *ἔχει ἔπαινον*, v. Kritz. Sall. Cat. XI, 3.

secundas] Nam primas sibi vindicat θεῖος Ὅμηρος.

Panyasin] Halicarnasso oriundus circ. Ol. 79. scripserat Heracleam, carmen epicum, cujus particulas in carmm. Theocr. 24. 25. Moschi 4. latere suspicati sunt, cum tamen hi poetae dialecto Dorica usi sint, Homerica illi. v. Frid. Jacobs. p. 331. ed. Wuestem. C. O. Muell. Dorr. T. II. p. 471.

ex utroque] Hesiod. et Antim., ut Dionys. *Πανύασις τὰς ἀμφοῖν ἀρετὰς ἠνέγκατο.*

utriusque aequare virtutes: alterum tamen ab eo materia, alterum disponendi ratione superari. *Apollonius* in ordinem a grammaticis datum non venit, quia Aristarchus atque Aristophanes, poetarum judices, neminem sui temporis in numerum redegerunt: non tamen contem-
55. nendum edidit opus aequali quadam mediocritate. *Arati* materia motu caret, ut in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona, nulla cujusquam sit oratio, sufficit tamen operi, cui se parem credidit. Admirabilis in suo genere *Theocritus;* sed musa illa rustica et pastoralis non forum modo, verum ipsam etiam urbem
56. reformidat. Audire videor undique congerentes nomina plurimorum poëtarum. Quid? Herculis acta non bene *Pisandros?* Quid? *Nicandrum* frustra secuti *Macer* atque *Virgilius?* Quid? *Euphorionem* transibimus? quem nisi probasset Virgilius, idem nun-

Apollon.] Rhod., cujus exstant Argonautica.

in ordinem] Intelligit Quint. canonem Alexandrinum, in quem ex ingenti turba scriptorum probatissimi quique cujusque generis referebantur. Principes talis indicis condendi exstiterunt Aristarchus et Aristoph. Byzant., quem posteriores immutarunt, auxerunt, v. Ruhnk. hist. crit. oratt. Graec. Tom. I. p. 367. Friedem.

judices] Al. *judicium*, al. *judicio*.

edidit] Al. *reddidit*, al. *reddit*.

Arati] Solensis Cilicis, circ. Ol. 127, cujus exstant φαινόμενα καὶ διοσημεῖα, Cic. I. or. 16, quae Cic. adolescentulus latine fecerat.

Theocritus] De Theocrito cfr. Wuestem. Prolegg.

Pisandros] Camirensis Rhodius, circ. Ol. 33, de quo ante omnes v. Odofr. Muell. Dorr. T. II. p. 475 sqq.

Nicander] Colophon. circ. Ol. 156, scripsit *de rebus rusticis*, Cic. I. or. 16.

Macer] Virgil. et Ovid. familiaris, cujus erant Ornithogonia, Theriaca, de herbis, v. Bernhardy. hist. litt. Rom. p. 218.

Euphorion] Chalcidensis ex Euboea, nat. circ. Ol. 125,

quam certe conditorum Chalcidico versu carminum fe-
cisset in Bucolicis mentionem. Quid? Horatius frustra
stra *Tyrtaeum* Homero subjungit? Nec sane quis- 57.
quam est tam procul a cognitione eorum remotus, ut
non indicem certe ex bibliotheca sumtum transferre in
libros suos possit. Nec ignoro igitur, quos transeo,
nec utique damno, ut qui dixerim esse in omnibus
utilitatis aliquid: sed ad illos jam perfectis constitutis-
que viribus revertemur. Quod in cenis grandibus saepe 58.
facimus, ut, cum optimis satiati sumus, varietas tamen
nobis ex vilioribus grata sit. Tunc et *Elegiam* vacabit
in manus sumere, cujus princeps habetur *Callimachus*.
Secundas confessione plurimorum *Philetas* occupavit.
Sed dum assequimur illam firmam, ut dixi, facilitatem 59.
optimis assuescendum est: et multa magis, quam mul-
torum lectione formanda mens, et ducendus color.
Itaque ex tribus receptis Aristarchi judicio scriptori-
bus *iamborum*, ad ἕξιν maxime pertinebit unus *Archi-
lochus*. Summa in hoc vis elocutionis, cum validae, 60.

cujus carmina doctrinae pariter atque obscuritatis fama praestabant, cfr. Geel. bibl. crit. nov. I. p. 42 sqq.

in Bucol.] X, 50, ubi v. J. H. Voss.

Horat.] A. P. 401.

Tyrtaeum] de quo cfr. quos citat Pinzg. ad Lycurg. Leocr. p. 244.

Tunc] Ubi satiati erimus optimorum lectione scriptorum.

Elegiam] de qua nuper scrips. Nic. Bach. Schulztg. 1829, II, p. 1112 sqq.

Callimach.] v. A. Weichert. de vit. et carmm. Apoll. Rhod. p. 30 sq.

Philetas] Cous, Ptolem. Philad. praeceptor, ex quo multa hausit Propert.

assequimur] = assequi studemus, v. Otto Cat. M. p. 33. Dissen. Pind. Ol. XIII, 59. Pflugk. Eur. Andr. 811.

Archil.] circ. Ol. 25. floruit. Tota antiquitas ut acerbitatem ejus notat, qua in adversarios utebatur, ita uno

tum breves vibrantesque sententiae, plurimum sanguinis atque nervorum, adeo ut videatur quibusdam, quod quoquam minor est, materiae esse, non ingenii vitium.

61. Novem vero *Lyricorum* longe *Pindarus* princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, velut quodam eloquentiae flumine: propter quae Horatius eum merito credidit ne-
62. mini imitabilem. *Stesichorum*, quam sit ingenio validus materiae quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces, et epici carminis onera lyra sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur aemulari proximus Homerum potuisse: sed redundat, atque effunditur: quod ut est reprehen-
63. dendum, ita copiae vitium est. *Alcaeus* in parte ope-

ore in praestantissimos poetas retulit, v. Liebel. Archil. p. 17 sqq.

quoquam] Egregie haec egregia Archil. laus concordat cum testimoniis vett. Quint. enim adeo dicit Archil. excelluisse, ut nisi materiae ratio offecisset, summos quosque aequare potuisset poetas. De *quisquam* v. Zumpt. Gr. §. 710. Quare sordet Frotsch. conj. *quondam* = interdum.

vibrantes] fulminum vel jaculorum modo emissae, v. Ellendt. Cic. Brut. p. 236.

Nov. Lyr.] Λυρικοὶ ὀνομαστοὶ δέκα (addunt nonnulli Corinnam) Στησίχορος, Βακχυλίδης, Ἴβυκος, Ἀνακρέων, Πίνδαρος, Σιμωνίδης, Ἀλκμάν, Ἀλκαῖος, Σάπφω καὶ Κόριννα. Tzetz. prolegg. Lycophr. p. 1. Sebast.

Horat.] Carmm. IV, 2.

Stesichorum] Structuram a Graecis mutuati sunt Latini, v. Ruhnk. Ter. Eun. I, 2, 80. Natus est Stesich. (sec. Suid.) Ol. 37, Klein. de vit. et poes. Stes. p. 4 sqq. De laudibus ejus v. Klein. p. 31 sqq.

Homer.] quocum conjunctus est a Simonide ap. Athen. IV, p. 172. E. οὕτω γὰρ Ὅμηρος ἠδὲ Στασίχορος — ἄεισε λαοῖς.

si tenuisset — videtur pot.] v. Herm. Soph. Electr. 902.

ris aureo plectro merito donatur, quia tyrannos insectatus multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis et magnificus, et diligens, et plerumque oratori similis, sed et lusit et in amores descendit, majoribus tamen aptior. *Simonides*, tenuis alioqui, ser- 64.
mone proprio et jucunditate quadam commendari potest: praecipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus; ut quidam in hac eum parte omnibus ejus operis auctoribus praeferant. Antiqua *Comoedia* cum sin- 65.
ceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet,

aureo plectro] *χρύσεον πλᾶκτρον*. Pind. Nem. V, 44. v. Hor. carmm. II, 13. 26.

tyrannos] A partibus enim optimatium stetit, quibus cum Antimenida praefuit in certaminibus, quae cum Pittaco a populo ad *αἰσυμνήτου* honorem evecto certabant: Pittacum salis acerbitate perfricuit, v. Diog. Laert. I, 81. Strab. XIII. p. 917. Alm. *Ἀλκαῖος ὁμοίως ἐλοιδορεῖτο καὶ τούτῳ* (Pittaco) *καὶ τοῖς ἄλλοις Μυρσίλῳ καὶ Μεγαλαγύρῳ καὶ τοῖς Κλεανακτίδαις καὶ ἄλλοις τισίν, οὐδ' αὐτὸς καθαρεύων τῶν τοιούτων νεωτερισμῶν*. Carmina Alcaei, quae factiones illas quae optimates inter et cives decem per annos fuisse dicuntur, attigerunt, *στασιωτικὰ* appellata sunt, v. Plehn. Lesb. p. 46. Welcker. Jahn. Annall. 1830, I, 1. p. 14 sqq.

sed et lus. et in am. desc.] Al. voluerunt: *Sed Anacreon* (nomen de conjectura inferentes) *lusit* . . . . ut quem hic omissum aegre ferrent. Sed sequitur Quintil. Dionysium, qui altero certe loco et ipse silentio praetermisit, utpote ad instituendum oratorem minus idoneum. Praeterea inepte Quint. posuisset: *maj. tamen apt.* ad Anacreontis nugas relata v. Matth. Alc. p. 4. Probavit hanc nostram rationem l. c. Welcker. p. 20.

Simonid.] Ceus, Ol. 55—77, v. Groddeck. hist. liter. Graec. p. 62. Dionys. dixit eum *οἰκτίζεσθαι μὴ μεγαλοπρεπῶς, ὡς Πίνδαρος, ἀλλὰ παθητικῶς*.

ejus op.] quod est miserationi commovendae aptum, *θρῆνοι, ἐλεγεῖαι*.

antiq.] *ἀρχαία*, v. Heind. Hor. I. Serm. 4, 1.

tum facundissimae libertatis est et insectandis vitiis praecipua, plurimum tamen virium etiam in ceteris partibus habet. Nam et grandis, et elegans, et venusta, et nescio an ulla, post Homerum tamen, quem, ut Achillem, semper excipi par est, aut similior sit
66. oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores: *Aristophanes* tamen, et *Eupolis*, *Cratinusque* praecipui. *Tragoedias* primus in lucem *Aeschylus* protulit, sublimis et gravis, et grandiloquus saepe usque ad vitium, sed rudis in plerisque et incompositus: propter quod correctas ejus fabulas in certamen deferre posterioribus poetis Athenienses per-
67. misere, suntque eo modo multi coronati. Sed longe clarius illustraverunt hoc opus *Sophocles* atque *Euripides*: quorum in dispari dicendi via uter sit poeta melior, inter plurimos quaeritur. Idque ego sane, quoniam ad praesentem materiam nihil pertinet, injudicatum relinquo. Illud quidem nemo non fateatur ne-

est et] Ex Wolff. emendatione; al. *etsi est*.

elegans] ad sermonem, *venusta* ad sales et facetias refer.

an ulla] Spald. *an nulla*. De hac formula v. quos laudat Otto Cat. M. p. 148. Hand. Tursell. I. p. 312 sqq.

Achill.] Hom. Il. β, 673.

Eupolis] circ. Ol. 85, v. Mein. quaest. scen. I, p. 43 sqq. *Cratinus* 520—423 a. Chr. v. Mein. p. 15 sq. Clint. fastt. Hell. p. 36 sqq.

primus] Al. *primum*. Aeschylo non inventio quidem, at perfectio tragoediae debetur.

grandiloq.] *μεγαλοφωνότατος*, v. Peters. vit. Aesch. p. 69.

correctas] Consentit Philostr. vit. Apoll. p. 245. Ol. *τὰ τοῦ Αἰσχύλου ψηφισαμένων ἀνεδιδάσκετο καὶ ἐνίκα ἐκ καινῆς*. Sed cfr. Boeckh. Trag. Gr. princ. p. 13. 27. Peters. p. 75 sq.

nihil] Fortius quam *non*, gar und ganz nicht, Kritz. Sall. Cat. 16, 5. Wund. Cic. Planc. 29, 71. De *οὐδὲ* v. Wund. Soph. Philoct. 66.

cesse est, iis, qui se ad agendum comparant, utiliorem longe Euripiden fore. Namque is et in sermone 68.
(quod ipsum reprehendunt, quibus gravitas et cothurnus et sonus Sophoclis videtur esse sublimior) magis accedit oratorio generi: et sententiis densus, et in iis, quae a sapientibus tradita sunt, paene ipsis par, et dicendo ac respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diserti, comparandus; in affectibus vero cum omnibus mirus, tum in iis, qui miseratione constant,
facile praecipuus. Hunc et admiratus maxime est, ut 69.
saepe testatur, et secutus, quamquam in opere diverso, *Menander*: qui vel unus, meo quidem judicio, diligenter lectus, ad cuncta, quae praecipimus efficienda sufficiat: ita omnem vitae imaginem expressit: tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas: ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus.
Nec nihil profecto viderunt, qui orationes, quae *Cha-* 70.
risii nomini addicuntur, a Menandro scriptas putant. Sed mihi longe magis orator probari in opere suo videtur, nisi forte aut illa mala judicia, quae Epitrepontes, Epicleros, Locri habent, aut meditationes in Pso-

util. long.] Cum vi adverb. postpositum. v. Stallb. Plat. Symp. p. 181. C. Dronk. Tac. Dial. 12, 6. Otto Cic. Finn. p. 225.

Euripiden] Quia Εὐριπίδης primae declinationis est, Latini accusativi formam Graecam videntur retinuisse, in tertia declin. *em* scripsisse, v. Beneck. ad Justin. p. 50. 51. De Eur. genere dicendi et philosoph. v. Pflugk. Prolegg. p. XXV sqq.

miserat.] Al. *in mis.*

Menander] nat. Ol. 109, 3. Mein. Men. p. XXXIII sqq.

Charis.] Demetr. Phaler. aetate, v. Ruhnk. Rutil. Lup. p. 37.

nomini addicuntur] = adscribuntur. Al. nomine eduntur, al. adducuntur. Emendavit Frotsch.

nisi forte] Ironica formula, qua id quod contradicatur absurdum esse significamus Kritz. Sall. Cat. 20, 17.

phodee, Nomothete, Hypobolimaeo non omnibus ora-
71. toriis numeris sunt absolutae. Ego tamen plus adhuc quiddam collaturum eum declamatoribus puto, quoniam his necesse est, secundum conditionem controversiarum plures subire personas, patrum, filiorum, militum, rusticorum, divitum, pauperum; irascentium, deprecantium; mitium, asperorum. In quibus
72. omnibus mire custoditur ab hoc poeta decor. Atque ille quidem omnibus ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suae claritatis tenebras obduxit. Habent tamen alii quoque Comici, si cum venia leguntur, quaedam quae possis decerpere: et praecipue *Philemon*, qui ut pravis sui temporis judiciis Menandro saepe praelatus est, ita consensu tamen omnium
73. meruit credi secundus. *Historiam* multi scripsere praeclare, sed nemo dubitat longe duos ceteris praeferendos, quorum diversa virtus laudem paene est parem consecuta. Densus, et brevis, et semper instans sibi *Thucydides:* dulcis et candidus, et fusus *Herodotus:* ille concitatis, hic remissis affectibus melior; ille con-
74. cionibus, hic sermonibus; ille vi, hic voluptate. *Theopompus* his proximus, ut in historia praedictis minor, ita oratori magis similis: ut qui, antequam est ad hoc opus solicitatus, diu fuerit orator. *Philistus* quoque meretur, qui turbae quamvis bonorum post eos aucto-

oratoriis] Al. oratoris.

adhuc] ἔτι, comparativis additum argentea aetate, Heſs. Tac. Germ. 19, 7.

filior., mil.] Interponunt al. *maritorum.*

cum venia] ut excuses vitiosa.

Theop.] c. Ol. 105. Groddeck. p. 98.

praedictis] ante quos nominavi, v. Beneck. Justin. p. 485.

solicit.] Ab Isocrate magisto, v. Cic. II. or. 13, 57. qui locus totus conferendus.

Philist.] Syracusanus, Xenoph. aequalis. Clint. p. 87.

rum eximatur, imitator Thucydidis, et ut multo infirmior, ita aliquatenus lucidior. *Ephorus*, ut Isocrati visum, calcaribus eget. *Clitarchi* probatur ingenium, fides infamatur. Longo post intervallo temporis natus 75.
Timagenes hoc est vel ipso probabilis, quod intermissam historias scribendi industriam nova laude reparavit. *Xenophon* non excidit mihi, sed inter philosophos reddendus est.

Sequitur *oratorum* ingens manus, ut cum decem 76.
simul Athenis aetas una tulerit: quorum longe princeps *Demosthenes* ac paene lex orandi fuit: tanta vis in eo, tam densa omnia, ita quibusdam nervis intenta sunt, tam nihil otiosum, is dicendi modus, ut nec quod desit in eo, nec quod redundet invenias. Plenior *Aeschi-* 77.
nes, et magis fusus, et grandiori similis, quo minus strictus est: carnis tamen plus habet, minus lacertorum. Dulcis imprimis et acutus *Hyperides:* sed minoribus caussis, ut non dixerim utilior, magis par. His aetate *Lysias* major, subtilis atque elegans et quo 78.
nihil, si oratori satis est docere, quaeras perfectius: nihil enim est inane, nihil arcessitum; puro tamen fonti, quam magno flumini propior. *Isocrates* in di- 79.
verso genere dicendi nitidus et comtus, et palaestrae, quam pugnae magis accommodatus, omnes dicendi veneres sectatus est; nec immerito: auditoriis enim se,

Ephorus] Cumaeus, circ. 340. a. Chr. Cic. III. or. 9, 36. Clint. p. 384. 30. Marx. Eph. Eph. fragmm. p. 21 sqq.

Clitarch.] Comes Alex. M., cujus res gestas composuit.

Timagenes] Asin. Pollionis amicus, Sen. de ira III, 23.

tam nihil] Ellendt. Brut. p. 156. Otto Cic. Finn. p. 62 sqq.

Lys.] Cic. Brut. IX, 35. Lysias egregie subtilis scriptor atque elegans.

satis est] εἰ ponimus hoc satis esse. Al. *sit*, al. *esset*. Graecor. εἰ cum ind. exempla ded. Stallb. Apol. 12 fin.

veneres] χάριτες, Schaef. Dion. Comp. Verbb. p. 26.

auditoriis] οὕτως ἐνδεὴς ἀμφοτέρων ἐγενόμην, φωνῆς ἱκα-

non judiciis compararat; in inventione facilis, honesti studiosus; in compositione adeo diligens, ut cura ejus
80. reprehendatur. Neque ego in his, de quibus locutus sum, has solas virtutes, sed has praecipuas puto: nec ceteros parum fuisse magnos. Quin etiam *Phalerea* illum *Demetrium*, quanquam is primus inclinasse eloquentiam dicitur, multum ingenii habuisse et facundiae fateor, vel ob hoc memoria dignum, quod ultimus est fere ex Atticis, qui dici possit orator: quem tamen in illo medio genere dicendi praefert omnibus Cicero.

81. *Philosophorum*, ex quibus plurimum se traxisse eloquentiae M. Tullius confitetur, quis dubitet *Platonem* esse praecipuum, sive acumine disserendi, sive eloquendi facultate divina quadam et Homerica? multum enim supra prosam orationem, et quam pedestrem Graeci vocant, surgit: ut mihi non hominis ingenio,
82. sed quodam Delphico videatur oraculo instinctus. Quid ego commemorem *Xenophontis* illam jucunditatem inaffectatam, sed quam nulla consequi affectatio possit? ut ipsae sermonem finxisse Gratiae videantur, et, quod de Pericle veteris comoediae testimonium est, in hunc transferri justissime possit, in labris ejus sedisse quan-

τῆς καὶ τόλμης, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος τῶν πολλῶν, praedicat ipse Panathen. p. 206. Dind.

primus] Al. primum, prob. Dronk. Tac. Dial. 25, 1.

inclin. eloq.] Cic. Brut. IX, 38. Hic primus inflexit orationem, ubi v. Ellendt.

M. Tull.] Orat. 3, 12. v. Schirach.

pedestr.] πεζὸν λόγον.

et] explicativum, ut ajunt, Drakenb. Liv. VI, 16.

Delphico orac.] Al. addunt *Dei.* Haec loquendi formula ex vita quotidiana videtur hausta, ut Cic. I. Legg. 22. praecepti tanta vis, tanta sententia est, ut ea non homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Ruhnk. Ter. Andr. IV, 2, 15.

dam persuadendi Deam. Quid reliquorum *Socratico-* 83.
rum elegantiam? Quid *Aristotelem*? quem dubito
scientia rerum, an scriptorum copia, an eloquendi
suavitate, an inventionum acumine, an varietate operum, clariorem putem. Nam in *Theophrasto* tam est
loquendi nitor ille divinus, ut ex eo nomen quoque
traxisse dicatur. Minus indulsere eloquentiae *Stoici* 84.
veteres: sed cum honesta suaserunt, tum in colligendo probandoque, quod instituerant, plurimum valuerunt: rebus tamen acuti magis, quam, id quod sane non affectant, oratione magnifici.

Idem nobis per *Romanos* quoque auctores ordo 85.
ducendus est. Itaque ut apud illos Homerus, sic apud nos *Virgilius* auspicatissimum dederit exordium, omnium ejus generis poetarum, Graecorum nostrorumque,
illi haud dubie proximus. Utor enim verbis iisdem, 86.
quae ex Afro Domitio juvenis excepi; qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, *Secundus*, inquit, *est Virgilius, propior tamen primo quam tertio.* Et hercle ut illi naturae caelesti atque immortali cesserimus, ita curae et diligentiae vel ideo

persuad. Deam] Eupolis in *Δήμοις* fabula:

Πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν.

Luc. Eupol. p. 93. Ellendt. Brut. p. 47.

loquendi] Al. *eloq.* Sed Quint. expressit Graec. *φράζειν.*

nomen trax.] Teste Diog. L. V, 38. (ubi v. Menag.) cum antea *Τύρταμος* appellaretur, ab Aristot. *μετωνομάσθη.* Cfr. Cic. or. 19, 62.

ejus gen.] epicae poesis.

utor] Al. utar.

excepi] Dicitur de iis potiss., qui aliorum sermones avide devorant et memoriae mandant, v. Dronk. Tac. Dial. 15, 1.

hercle] Al. hercule, quod ibi locum habet, ubi Deus ipse invocatur; alias ubique forma brevior videtur restituenda, v. Lindem. Plaut. Capt. prol. 11.

in hoc plus est, quod ei fuit magis laborandum: et quantum eminentioribus vincimur, fortasse aequalitate
87. pensamus. Ceteri omnes longe sequentur. Nam *Macer* et *Lucretius* legendi quidem, sed non ut φράσιν, id est, corpus eloquentiae faciant: elegantes in sua quisque materia, sed alter humilis, alter difficilis. *Atacinus Varro* in iis, per quae nomen est assecutus, interpres operis alieni, non spernendus quidem, verum
88. ad augendam facultatem dicendi parum locuples. *Ennium*, sicut sacros vetustate lucos, adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam habent speciem, quantam religionem. Propiores alii, atque ad hoc, de quo loquimur, magis utiles. Lascivus quidem in herois quoque *Ovidius*, et nimium amator ingenii sui: laudandus tamen partibus.

89. *Cornelius* autem *Severus* etiamsi versificator quam poeta melior, si tamen, ut est dictum, ad exemplum primi libri bellum Siculum perscripsisset, vindicaret sibi jure secundum locum. *Serranum* consummari mors immatura non passa est: puerilia tamen ejus opera et maximam indolem ostendunt, et admirabilem praecipue

At. Varro] P. Terent. Varro Atacinus Apollonii Argonautica, Aratea al. in sermonem patrium transtulit.

nomen] Graece ὄνομα ἔχειν, Stallb. Plat. Rep. p. 455. C.

in herois] Graec. ἡρῷα. Intelligit Metamorphoses, quas opponit elegiis, cfr. Mart. III, 20, 6.

Lascivus elegis an severus herois?

ut est dict.] ab hominibus, qui judicium tulerunt de C. Severo.

perscrips.] Nota vim praepositionis, qua totum opponitur partibus, v. Hess. Tac. Germ. XI, 1.

secund.] Primas tenente Virgilio.

Serran.] Hunc poetam (Juven. VII, 79.) in vitam revocavit Sarpii acumen, Codd. variis corruptelis facem praeferentibus. Al. *Sed eum, Verum eum.* At poetam novum hic commemorandum patet fuisse.

in aetate illa, recti generis voluntatem. Multum in *Va-* 90.
lerio Flacco nuper amisimus. Vehemens et poeticum ingenium *Saleji Bassi* fuit, nec ipsum senectute maturuit. *Rabirius* ac *Pedo* non indigni cognitione, si vacet. *Lucanus* ardens, et concitatus, et sententiis clarissimus, et, ut dicam, quod sentio, magis oratoribus, quam poetis imitandus. Hos nominavimus, 91.
quia *Germanicum Augustum* ab institutis studiis deflexit cura terrarum, parumque dis visum est, esse eum maximum poetarum. Quid tamen iis ipsis ejus operibus, in quae, donato imperio, juvenis secesserat, sublimius, doctius, omnibus denique numeris praestantius? Quis enim caneret bella melius, quam qui sic gerit? Quem praesidentes studiis Deae propius audirent? Cui magis suas artes aperiret familiare numen Minervae? Dicent haec plenius futura saecula. Nunc 92.
enim ceterarum fulgore virtutum laus ista praestringitur.

in illa aet.] cum illa aetate esset, i. e. puer. V. ad §. 9.

Sal. Bass.] Vespasiano fautore usus, v. Dronk. Tac. Dial. p. 81 sq. Bernh. hist. Litt. Rom. p. 233.

C. Rabir.] Bellum Achaicum non sine laude celebraverat, v. Ruhnk. Vell. II, 36.

Pedo] Albinovanus, Ovid. familiaris, Pont. IV, 16, 6.

Germ. Aug.] Domitianum, qui Germanici nomen asciverat a triumpho Germ. Affectavit poeticae studium breve per tempus: tum ad res gerendas (*curam terrarum*) se convertit, Cattos primum adortus, v. Walch. Tacit. Agric. p. 391.

donato imp.] Se abdicaverat imperio, ne rerum strepitu carmina pangendi studium turbaretur.

secedere] Dicitur de iis, qui meditandi caussa hominum consortia vitant, Dronk. Tac. Dial. 9, 10.

prop. audirent] Ipse sua carmina publice recitasse fertur, Suet. Domit. 2.

familiare] Nimirum Minervae se filium jactabat Domit. teste Philostr. vit. Apoll. VII, 12.

Nos tamen sacra literarum colentes feras, Caesar, si non tacitum hoc praeterimus, et Virgiliano certe versu testamur,

Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

93. *Elegia* quoque Graecos provocamus, cujus mihi tersus atque elegans maxime videtur auctor *Tibullus.* Sunt qui *Propertium* malint. *Ovidius* utroque lascivior: sicut durior *Gallus.*

Satura quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus *Lucilius* quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus, sed omnibus poetis praeferre non
94. dubitent. Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui *Lucilium fluere lutulentum*, et *esse aliquid, quod tollere possis*, putat. Nam eruditio in eo mira, et libertas, atque inde acerbitas, et abundantia salis. Multo est tersior ac purus magis *Horatius*,

tacitum] Al. *tantum*, al. *totum*. Malim taciti. Amicus quidam noster *intactum*.

Virgil.] Ecl. VIII, 13.

Gallus] Forojuliensis, Voſs. Virg. Eclog. p. 320 sqq. Broukh. Prop. II, 34, 91.

Satura] v. Kirchner. Hor. Sat. T. I. p. V sq.

nostra est] Hor. I. Serm. 10, 65. *Graecis intactum carmen.*

adhuc] Quintil. aetate erant sane, quibus Horat. ex comparatione Lucilii sorderet, v. Tac. Dial. 23, 2.

Horat.] I. Sermm. 4, 11. Tollere = recidere, amputare. Al. interpretantur: assumere et probare, quod respuit et loci sententia et ratio sermonis, v. F. A. Wolff. Anal. I. p. 183 sqq.

aliquid] gar manches.

eruditio] Elegantia bonarum artium studio parata.

Multo] Al. *multum*, quod poetae potissimum secuti Graecorum rationem comparativis adjungunt, v. Cort. Sall. Jug. 85, 22. Ita Cic. Cat. M. XV, 9. cod. noster Friburg. exhibet *multum fecundior.*

et ad notandos hominum mores (nisi labor ejus amore), praecipuus. Multum et verae gloriae, quamvis uno libro *Persius* meruit. Sunt clari hodieque, et qui olim nominabuntur. Alterum illud etiam prius *Saturae* ge- 95.
nus, sed non sola carminum varietate mixtum condidit *Terentius Varro*, vir Romanorum eruditissimus. Plurimos hic libros et doctissimos composuit, peritissimus linguae Latinae, et omnis antiquitatis, et rerum Graecarum, nostrarumque, plus tamen scientiae collaturus, quam eloquentiae. *Iambus* non sane a Romanis cele- 96.
bratus est, ut proprium opus; quibusdam interpositus:

nisi labor] Al. *non labor*, quod rhetoris modestiae minus videtur convenire.

meruit] consecutus est, ut Tac. Agr. 4. iram mereri. V. Dronk. Tac. Dial. 9, 9.

hodieque] = hodie quoque, qui usus argentea aetate invaluit, v. Heſs. Tac. Germ. 3, 4. Dronk. Dial. 34, 8.

Alter. — gen.] Satura Enniana, quae jam ante Lucilianam florebat.

non sol. carm.] Ter. enim Varro, Ciceronis aequalis, Menippum imitatus etiam pedestrem orationem immiscuit et Graeca atque Latina conjunxit.

plur. — et doct.] plur. eosque doct., ut Graeci dicunt πολλὰ καὶ κακὰ, v. Schmid. Hor. I. Epp. 8, 3. Jac. Ach. Tat. p. 737. Bornem. Xen. Cyrop. VII, 1, 11.

cujus acerb. — reperietur] Ita scrips. cum Herm., prob. Weichert., nisi quod is pro *ibi*, quod emendare conatus sum, *illi*, sc. Horatio, et *interveniat*. Sed neque *illi* ferri potest (debebat esse *huic*) et indicativus requiritur. *Quanq.* enim h. l. est Gr. καίτοι (Daehne Nep. Att. XIII, 6.), quia res quae revera est nec a quoquam addubitari potest, indicatur. *Ibi* int. ap. Horat., ut unde = a quo, ubi = apud quem rell., v. Kritz. Sall. Cat. V, 2. Frotsch. Xen. Hier. II, 4. Sensus videtur: Nos tametsi non habemus integra carmina iambico metro conscripta, tamen hi versus a quibusdam poetis immixti demonstrant, quantum habeant acerbitatis.

quibusdam] a quib., ut Gr. et Rom. dativ. pro *ab* cum

cujus, acerbitas in *Catullo*, *Bibaculo*; in *Horatio*, quanquam ibi epodos intervenit, non reperiatur. At *Lyricorum* idem *Horatius* fere solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et plenus est jucunditatis et gratiae, et varius figuris et verbis felicissime audax. Si quem adjicere velis, erit *Caesius Bassus*, quem nuper vidimus: sed eum longe praecedunt ingenia viventium.
97. *Tragoediae* scriptores, *Attius* atque *Pacuvius*, clarissimi gravitate sententiarum, verborum pondere, auctoritate personarum. Ceterum nitor, et summa in excolendis operibus manus, magis videri potest temporibus, quam ipsis defuisse. Virium tamen Attio plus tribuitur: Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti
98. affectant, volunt. Jam *Varii* Thyestes cuilibet Graecarum comparari potest. *Ovidii Medea* videtur mihi ostendere, quantum ille vir praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere, maluisset. Eo-

abl. frequentant, v. Schmid. Hor. I. Epp. 1, 1. Dat. prope accedit ad notionem dat. commodi.

epodos] Epodi quorum inventor celebratur Archiloch., genus iamborum, ubi versus breviores integris versibus ἐπᾴδονται, Doer. Hor. Epod. p. 404.

Bibaculo] *M. Fur.*, *Bibaculus* sive Turgidus Alpinus, circ. a. Chr. 103, in epicis mediocris, laudandus in iambis, v. Weichert. fragmm. poett. p. 355.

legi dignus] Schmid. Hor. I. Epp. 2, 27. Cicero *qui legatur*, dixisset.

C. Bassus] Persii familiaris.

Attius] Hor. II. Epp. 1, 55. aufert Pacuvius docti famam senis, Attius alti, ubi v. Schmid. p. 43. 44.

veteres] Quintil. aetate ii dicuntur, qui reip. temporibus floruerant, Walch. Tac. Agr. p. 119.

Var. Thyest.] Schmid. Hor. II. Epp. 1, 247.

Ovid. Med.] In nobilissimas tragoedias a vett. refertur, v. Burm. Anth. Lat. I. p. 128.

temperare] Al. *operari*. Alias Q. dicit *temp. aliquid*, h. l. dativum maluit propter sequens *indulgere*.

rum, quos viderim, longe princeps *Pomponius Secundus*, quem senes parum tragicum putabant, eruditione ac nitore praestare confitebantur. In *Comoedia* maxime 99.
claudicamus; licet Varro *Musas*, Aelii Stilonis sententia, *Plautino* dicat *sermone locuturas fuisse, si latine loqui vellent;* licet *Caecilium* veteres laudibus ferant; licet *Terentii* scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen sunt in hoc genere elegantissima, et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus trimetros stetissent. Vix levem consequimur umbram, 100.
adeo ut mihi sermo ipse Romanus non recipere videatur illam solis concessam Atticis venerem, cum eam ne Graeci quidem in alio genere linguae obtinuerint. Togatis excellit *Afranius*, utinamque non inquinasset argumenta puerorum foedis amoribus, mores suos fassus.

At non *historia* cesserit Graecis, nec opponere 101.
Thucydidi *Sallustium* verear: neque indignetur sibi Herodotus aequari *T. Livium*, cum in narrando mirae jucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus, supra quam enarrari potest, eloquentem: ita quae dicuntur omnia, cum rebus, tum personis, accommo-

Pomp. Sec.] † circ. 60 p. Chr. in rebus bellicis et civilibus bene versatus.

Ael. Stilo] Quo Varro pariter atque Cicero usi erant praeceptore.

Caecil.] Statius, Ennii aequalis v. Schmid. l. c. p. 47. Fragmenta coll. L. Spengel. Monac. 1830.

vers. trim.] v. tamen Reinhardt. Ter. vit. p. 193.

cum eam] Al. *quando*.

togat.] Romanos mores exhibentes, opp. *palliatis*, v. Munk. de L. Pomp. Bonon. p. 25 sqq.

Afran.] L. Afr., Terent. aequalis, Schmid. l. c. p. 45.

cesserit] Al. *cesserim*.

nec — neque] Illud (οὔτε) lenius, fortius hoc (οὐδέ). Ita sibi respondent μήτε — μηδὲ, Reisig. O. C. 805.

data sunt: affectus quidem, praecipue eos, qui sunt dulciores, ut parcissime dicam, nemo historicorum
102. commendavit magis. Ideoque immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est. Nam mihi egregie dixisse videtur *Servilius Nonianus*, pares eos magis, quam similes: qui et ipse a nobis auditus est, elati vir ingenii, et sententiis creber, sed minus
103. pressus, quam historiae auctoritas postulat. Quam, paulum aetate praecedens eum *Bassus Aufidius*, egregie, utique in libris belli Germanici, praestitit, genere ipso probabilis in omnibus, sed in quibusdam
104. suis ipse viribus minor. Superest et adhuc exornat aetatis nostrae gloriam, vir saeculorum memoriae dignus, qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec imitatores; ut libertas, quanquam circumcisis quae dixisset, ei nocuerit. Sed elatum abunde spiritum et audaces sententias deprehendas etiam in iis, quae manent. Sunt et alii scriptores boni: sed nos genera degustamus, non bibliothecas excutimus.
105. *Oratores* vero vel praecipue Latinam eloquentiam parem facere Graecae possint. Nam *Ciceronem* cui-

velocit. consec. est] Imago a currendo desumpta. Veloc. = τάχος, brevitas.

Serv. Non.] Postquam diu res forenses administravit, ad res Romanas scribendas se contulit, Tac. Ann. XIV, 19.

Bass. Aufid.] Sub August. et Tiber., Tac. dial. 23, 2.

suis ipse vir.] viribus suis non ita usus reperitur, ut debebat.

Superest sqq.] Locus obscurus; quem designarit Quint. dici nequit; al. intelligunt Fab. Rusticum (v. Walch. Agr. p. 131.) quidam Herenn. Senecionem. Ego Tacitum mihi aegre patiar eripi. — Scripturam expressimus Spalding.

memoriae dignus] Graecorum ἄξιος, ἀνάξ. imitati Latini poetae potissimum et posteriores, at ipse Cicero nonnunquam, cum Genit. componunt *dign.* et *indign.*, v. Wolf. Cic. Har. Resp. 24, 52. Lindem. Plaut. Trin. V, 2, 29.

cunque eorum fortiter opposuerim. Nec ignoro, quantam mihi concitem pugnam, cum praesertim non sit id propositi, ut eum *Demostheni* comparem hoc tempore: neque enim attinet, cum Demosthenem imprimis legendum, vel ediscendum potius putem. Quorum 106.
ego virtutes plerasque arbitror similes, consilium, ordinem dividendi, praeparandi, probandi rationem, denique, quae sunt inventionis. In eloquendo est aliqua diversitas: densior ille, hic copiosior; ille concludit astrictius, hic latius: pugnat ille acumine semper, hic frequenter et pondere; illic nihil detrahi potest, hic nihil adjici; curae plus in illo; in hoc naturae. Sali- 107.
bus certe et commiseratione, qui duo plurimum affectus valent, vincimus. Et fortasse epilogos illi mos civitatis abstulerit: sed et nobis illa, quae Attici mirantur, diversa Latini sermonis ratio minus permiserit. In epistolis quidem, quanquam sunt utriusque, dialogisve, quibus nihil ille, nulla contentio est. Ceden- 108.
dum vero in hoc quidem, quod ille et prior fuit, et ex magna parte Ciceronem, quantus est, fecit. Nam mihi videtur M. Tullius, cum se totum ad imitationem Graecorum contulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, jucunditatem Isocratis. Nec vero quod 109.
in quoque optimum fuit, studio consecutus est tantum, sed plurimas, vel potius omnes ex se ipso virtutes extu-

eorum] *Graecorum*, ex *Graeciae* per σύνεσιν eliciendum, ut Cic. I. Tusc. 2. In Graecia — apud illos = Graecos.

sit propositi] IV, 2, 21. cum quid acti sit, v. Oudend. Suet. Aug. 44.

conclud. astr.] int. de plriodorum conformatione.

illic — hic] Al. *illi — huic*, v. ad §. 96.

mos civ.] VI, 1, 7. Athenis affectus movere etiam per praeconem prohibebatur orator. Pollux refert de Areopagitis: προοιμιάζεσθαι οὐκ ἐξῆν οὐδὲ οἰκτίζεσθαι, v. Herbst. Xen. Memm. IV, 4, 4.

utriusque] Quanquam Demosthenici sunt subditicii.

lit immortalis ingenii beatissima ubertate. Non enim *pluvias*, ut ait Pindarus, *aquas colligit, sed vivo gurgite exundat*, dono quodam providentiae genitus, in
110. quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, movere vehementius potest? Cui tanta unquam jucunditas affuit? ipsa illa, quae extorquet, impetrare eum credas, et, cum transversum vi sua judicem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed
111. sequi. Jam in omnibus, quae dicit, tanta auctoritas inest, ut dissentire pudeat: nec advocati studium, sed testis aut judicis afferat fidem, cum interim haec omnia, quae vix singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata, et illa, qua nihil pulchrius auditum est, oratio prae se fert tamen felicissimam fa-
112. cilitatem. Quare non immerito ab hominibus aetatis suae *regnare in judiciis* dictus est: apud posteros vero id consecutus, ut Cicero jam non hominis nomen, sed eloquentiae habeatur. Hunc igitur spectemus, hoc propositum nobis sit exemplum, ille se profecisse sciat,
113. cui Cicero valde placebit. Multa in *Asinio Pollione*

Pindarus] Provocant ad Ol. X. init., in quo quid insit non video. Recte Boeckh. inter fragmm. rejecit, s. n. 288.

cum] = quamvis, quo significatu saepe omittitur *tamen*, v. Daehne Nep. Arist. III, 2.

Jam] viam ad sqq. munit, ut ἤδη = porro, v. Kritz. Sall. Cat. XV, 1. Henrichs. Cic. II. or. 56, 206.

advocati] Cicer. aetate erant, qui aut jus suggerebant, aut praesentiam suam commendabant amicis, hoc aevo = orator, v. Dronk. Dial. p. 58.

fluunt] Recordare Pylii senis, cujus μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή, v. Schmid. Hor. II. Epp. 2, 120.

auditum] Al. *auditu*.

ab hominib.] Al. *omnibus*. Frequens error. Wopkens. lectt. Tull. p. 6.

regn. in judi.] v. Matth. ad or. Sull. c. 7.

Asin. Poll.] De hoc et sqq. v. Ellendt. hist. eloq. Rom. p. XCIV sqq.

inventio, summa diligentia, adeo ut quibusdam etiam nimia videatur; et consilii et animi satis: a nitore et jucunditate Ciceronis ita longe abest, ut videri possit saeculo prior. At *Messala* nitidus et candidus, et quodammodo praeferens in dicendo nobilitatem suam; viribus minor. *C.* vero *Caesar* si foro tantum vacasset, 114.
non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat. Exornat tamen haec omnia mira sermonis, cujus proprie studiosus fuit, elegantia. Multum ingenii in *Caelio*, et 115.
praecipue in accusando multa urbanitas, dignusque vir, cui et mens melior, et vita longior contigisset. Inveni, qui *Calvum* praeferrent omnibus; inveni, qui Ciceroni crederent, eum nimia contra se calumnia verum sanguinem perdidisse. Sed est et sancta et gravis oratio, et custodita, et frequenter vehemens quoque. Imitator autem est Atticorum, fecitque illi properata mors injuriam, si quid adjecturus sibi, non si quid detracturus fuit. Et *Servius Sulpicius* insignem non 116.
immerito famam tribus orationibus meruit. Multa, si cum judicio legatur, dabit imitatione digna *Cassius Severus:* qui si ceteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter praecipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbi- 117.
tas mira et urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho

praeferens] Argentea potiss. aetate ponitur pro prae se fer., Matth. Cic. Rosc. 31, 87.

proprie] ante omnia, Matth. Cic. Sest. 16, 37.

mens mel.] Turpissimis erat moribus, v. Ellendt. p. CXII.

Ciceroni] Brut. 82.

sancta] Orta videtur illa gravitas ex insigni prisca captandi studio, v. Ellendt. p. CXXI.

custodita] intra terminos se cohibens, ut Plin. epp. IX, 26, 12. Al. *castigata*.

colorem] Desiderabatur in eo rerum varietas.

quam consilio dedit. Praeterea ut amari sales, ita fre-
118. quenter amaritudo ipsa ridicula est. Sunt alii multi diserti, quos persequi longum est. Eorum, quos viderim, *Domitius Afer*, et *Julius Africanus*, longe praestantissimi. Arte ille, et toto genere dicendi praeferendus, et quem in numero veterum locare non timeas: hic concitatior, sed in cura verborum nimius, et compositione nonnunquam longior, et translatio-
119. nibus parum modicus. Erant clara et nuper ingenia. Nam et *Trachalus* plerumque sublimis, et satis apertus fuit, et quem velle optima crederes: auditus tamen major. Nam et vocis, quantam in nullo cognovi, felicitas, et pronunciatio vel scenis suffectura, et decor, omnia denique ei, quae sunt extra, superfuerunt. Et *Vibius Crispus*, compositus, et jucundus, et delectationi natus: privatis tamen caussis, quam publicis, me-
120. lior. *Julio Secundo* si longior contigisset aetas, clarissimum profecto nomen oratoris apud posteros foret.

ridicula est] Vel sine salibus, per se ipsa amaritudo viri risum movet.

longum est] Ne obliviscare quae dixit Kritz. Sall. Cat. 51, 4.

Domit. Afer] §. 24. 86. Erat Nemausensis, orator bonus, homo flagitiosus, v. Weichert. fragmm. poett. p. 246 sqq.

Julius Afr.] Sub Nerone floruit, v. Dronk. Tac. Dial. 15, 5.

locare] Al. *habere.*

Trachal.] M. Galer. Trach. Turpilianus cum Sil. Italico consul 68 p. Chr.

superfuer.] = abunde suppetere, Hefs. Tac. Germ. VI, 1.

Vibius Crisp.] Inter claros magis quam inter bonos, Tac. Hist. II, 10. Dronk. Dial. 8, 1.

Julius Sec.] Ejus praedicat jucunditatem XII, 10, 13. v. prolegg. Tac. Dial. p. 37. ed. Dronk.

Adjecisset enim, atque adjiciebat ceteris virtutibus suis, quod desiderari potest. Id est autem, ut esset multo magis pugnax, et saepius ad curam rerum ab elocutione respiceret. Ceterum interceptus quoque magnum 121. sibi vindicat locum. Ea est facundia, tanta in explicando, quod vellet, gratia: tam candidum et lene et speciosum dicendi genus: tanta verborum, etiam quae assumta sunt, proprietas: tanta in quibusdam ex periculo petitis significantia. Habebunt, qui post nos de 122. oratoribus scribent, magnam eos, qui nunc vigent, materiam vere laudandi. Sunt enim summa hodie, quibus illustratur forum, ingenia. Namque et consummati jam patroni veteribus aemulantur, et eos juvenum ad optima tendentium imitatur ac sequitur industria.

Supersunt, qui de *Philosophia* scripserint, quo 123. in genere paucissimos adhuc eloquentes literae Romanae tulerunt. Idem igitur *M. Tullius*, qui ubique, etiam in hoc opere Platonis aemulus exstitit. Egregius vero, multoque, quam in orationibus, praestantior *Brutus*, suffecit ponderi rerum: scias eum sentire, quae dicit. Scripsit non parum multa *Cornelius Celsus*, 124.

atque] vel potius, v. Matth. Cic. II. Cat. §. 27.

pugnax] Al. *pugnans*.

interceptus] morte, Walch. Agr. p. 149.

quod vellet] Al. *velit*.

lene] Al. *leve*.

assumta] per translationem.

ex periculo] extemporali quadam audacia, v. II, 11, 3.

materiam] Vett. scriptores non anxie observabant quod Grammatici statuunt discrimen inter materi*am* et — *em*, v. Kraft. Murr. Epp. p. 270. Errat Ott. Cic. Finn. p. 235.

consummati] Cicero habet *perfecti*, v. Friedem. Ruhnk. Opusc. 1, p. 91.

scripserint] Al. *scripserunt*.

non parum multa] = sat multa, Ochsn. Ecl. Cic. p. 100. ed. tert.

Sextios secutus, non sine cultu ac nitore. *Plautus* in
Stoicis rerum cognitioni utilis. In Epicureis levis qui-
125. dem, sed non injucundus tamen auctor est *Catius*. Ex
industria *Senecam* in omni genere eloquentiae distuli,
propter vulgatam falso de me opinionem, quia damnare
eum, et invisum quoque habere sum creditus. Quod
accidit mihi, dum corruptum et omnibus vitiis fractum
dicendi genus revocare ad severiora judicia contendo.
126. Tum autem solus hic fere in manibus adolescentium
fuit. Quem non equidem omnino conabar excutere,
sed potioribus praeferri non sinebam, quos ille non de-
stiterat incessere, cum diversi sibi conscius generis,
placere se in dicendo posse, quibus illi placerent, dif-
fideret. Amabant autem eum magis, quam imitabantur:
tantumque ab eo defluebant, quantum ille ab antiquis
127. descenderat. Foret enim optandum, pares, ac saltem
proximos illi viro fieri. Sed placebat propter sola
vitia, et ad ea se quisque dirigebat effingenda, quae
poterat: deinde cum se jactaret eodem modo dicere,

Sextios] Patrem, Ciceroni supparem, et fil., qui Pythagorae disciplinae addicti novam philos. scholam condere studebant, v. Sen. Q. Nat. VII, 32.

Plautus] Al. *Plancus*. Videtur obscurus.

cognitioni] Al. *cognitione*.

Catius] Insuber, Cicer. aequalis.

eloquent.] Al. addunt *versatum*.

dum contendo] Alacrius est praesens, nos iubem, v. Walch. Tac. Agr. 41. Matth. Rosc. 32, 91.

defluebant] degenerabant, ut Cic. Tusc. I, 25.

descenderat] Al. desciverat.

Foret enim opt.] Non male Herz. ex codd. indiciis eruit: Foret en. *aliquid*, = magnum aliq., ut Gr. *τίς*, v. Bernhardy Synt. p. 440. Schmid. Hor. II. Epp. 1, 206.

ac salt.] Al. *aut salt.*

deinde] Non praecedente quidem *primum* sed ex prioris periodi conformatione repetendo, v. Goer. Cic. II. Acad. 12,

Senecam infamabat. Cujus et multae alioqui, et mag- 128.
nae virtutes fuerunt: ingenium facile et copiosum, plurimum studii, multa rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab iis, quibus inquirenda quaedam mandabat, deceptus est. Tractavit etiam omnem fere stu-
diorum materiam. Nam et orationes ejus, et poemata, 129.
et epistolae, et dialogi feruntur. In philosophia parum diligens, egregius tamen vitiorum insectator fuit. Multae in eo claraeque sententiae, multa etiam morum gratia legenda: sed in eloquendo corrupta pleraque, atque eo perniciosissima, quod abundant dulcibus vi-
tiis. Velles eum suo ingenio dixisse, alieno judicio. 130.
Nam si aliqua contemsisset, si parum non concupisset, si non omnia sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset: consensu potius erudito-
rum, quam puerorum amore comprobaretur. Verum 131.
sic quoque jam robustis, et severiore genere satis firmatis legendus, vel ideo, quod exercere potest utrinque judicium. Multa enim, ut dixi, probanda in eo, multa etiam admiranda sunt: eligere modo curae sit, quod utinam ipse fecisset. Digna enim fuit illa natura, quae meliora vellet, quae, quod voluit, effecit.

37. Sic saepe *primum* non sequente *deinde*, Ott. Cic. Finn. p. 23.

- *multa rer.*] Al. *multarum.*

omnem] Al. *omnium.*

si aliq.] ἐμφατικῶς dictum *aliq.*, quare non abjectum *ali*, v. Gernh. Cat. M. 13. Hand. Tursell. I, p. 162.

si parum non conc.] Cum Buttm. simplicissimum puto statuere, propter similitudinem excidisse verbum, ut *concupiscenda*. Ex emendatt., *partem*, *parva*, *plura*, placet maxime *prava.*

utrinque] Et laudantium et vituperantium.

CAPUT II.

DE IMITATIONE.

I. *Imitationem utilem et necessariam esse, nec tamen eatenus, ut per se ipsa sufficiat, sed ut plus et melius efficere conemur.* II. *Exactissimo judicio in ea examinanda esse omnia et circumspiciendum, quos et quid in iis imitemur.* III. *Etiam vires consulendas esse.* IV. *Suo quidque loco esse imitandum et cavendum, ne uni nos generi vel scriptori dedamus.* V. *Imitationem non fieri tantum in verbis.*

---

1. I. Ex his ceterisque lectione dignis auctoribus et verborum sumenda copia est et varietas figurarum, et componendi ratio: tum ad exemplum virtutum omnium mens dirigenda. Neque enim dubitari potest, quin artis pars magna contineatur *imitatione*. Nam ut invenire primum fuit, estque praecipuum; sic ea, quae
2. bene inventa sunt, utile sequi. Atque omnis vitae ratio sic constat, ut, quae probamus in aliis, facere ipsi velimus. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur, sic musici vocem docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam in exemplum intuentur. Omnis denique disciplinae initia ad propositum sibi praescriptum formari vi-
3. demus. Et hercle necesse est, aut similes aut dissimiles bonis simus. Similem raro natura praestat, frequen-

in exemplum] ut id sibi exemplum proponant. Saepe argentea aetate *in* cum accus. integri enuntiati vices sustinet, v. Walch. Tac. Agr. p. 168.

ter imitatio. Sed hoc ipsum, quod tanto faciliorem nobis rationem omnium fecit, quam fuit iis, qui nihil, quod sequerentur, habuerunt, nisi caute et cum judicio apprehenditur, nocei.

Ante omnia igitur imitatio per se ipsa non sufficit, 4.
vel quia pigri est ingenii, contentum esse iis, quae sint ab aliis inventa. Quid enim futurum erat temporibus illis, quae sine exemplo fuerunt, si homines nihil nisi quod jam cognovissent, faciendum sibi aut cogitandum putassent? Nempe nihil fuisset inventum. Cur igitur 5.
nefas est reperiri aliquid a nobis, quod ante non fuerit? An illi rudes sola mentis natura ducti sunt in hoc, ut tam multa generarent, nos ad quaerendum non eo ipso concitemur, quod certe scimus invenisse eos, qui quaesierunt? Et cum illi, qui nullum cujusquam rei 6.
habuerunt magistrum, plurima in posteros tradiderint, nobis usus aliarum rerum ad eruendas alias non proderit, sed nihil habebimus, nisi beneficii alieni? Quemadmodum quidam pictores in id solum student, ut describere tabulas mensuris ac lineis sciant. Turpe etiam 7.
illud est, contentum esse id consequi, quod imiteris.

tanto — quam] Haec sibi saepe respondere, exempla docent ap. Ruhnk. Ter. Hecyr. III, 4, 3. Ita τόσσον — ὡς Hom. Od. IV, 104.

quae sint] Al. *sunt.*

fut. erat — si putassent] v. Krueg. Untersuch. II. p. 358 sqq. Reisig. part. ἂν p. 139.

Nempe] Ne interpretere nämlich, v. Schmid. Hor. I. Epp. 10, 22.

igitur] Al. *ergo.* V. Goer. I. finn. 19, 66.

An — nos] Argumentatio a minore ad majus, v. Matth. Cic. I. Cat. 3. Ott. Cic. Finn. p. 162 sqq.

certe scimus] Cur non dixerit *certo* te docebit, Otto Cat. M. p. 4.

cujusquam] Al. *cujusque.* Ochon. Ecl. Cic. p. 148.

contentum esse] Cicero dixisset *satis habere*, v. Matth. eloq. lat. exempl. p. 266.

Nam rursus quid erat futurum, si nemo plus effecisset eo, quem sequebatur? Nihil in poetis supra *Livium Andronicum*, nihil in historiis supra *Pontificum annales* haberemus: ratibus adhuc navigaretur: non esset pictura, nisi quae lineas modo extremas umbrae,
8. quam corpora in sole fecissent, circumscriberet. Ac si omnia percenseas, nulla sit ars, qualis inventa est, nec intra initium stetit: nisi forte nostra potissimum tempora damnamus hujus infelicitatis, ut nunc demum crescat nihil. Nihil autem crescit sola imitatione.
9. Quodsi prioribus adjicere fas non est, quomodo sperare possumus illum oratorem perfectum? cum in his, quos maximos adhuc novimus, nemo sit inventus, in quo nihil aut desideretur, aut reprehendatur. Sed etiam qui summa non appetent, contendere potius, quam se-
10. qui debent. Nam qui agit, ut prior sit, forsitan, etiamsi non transierit, aequabit. Eum vero nemo potest aequare, cujus vestigiis sibi utique insistendum putat. Necesse est enim, semper sit posterior, qui sequitur. Adde quod plerumque facilius est plus facere,

Nam rursus] Al. *rursus nam*, quae particula hac aetate saepe postponitur, Heindorf. Hor. II. Sat. 3, 20. Rursus = αὖ, πάλιν, vicissim, quod saepe in continuatione sermonis usurpatur, Schmid. Hor. I. Epp. 2, 17. Buttm. Ind. Plat. diall. IV. p. 213.

Liv. Andron.] Qui Odysseam Homericam in Latinum convertit, Schmid. Hor. II. Epp. 1, 62.

Pontif. ann.] Cic. II. or. 12, 52. Bernh. hist. lit. Rom. p. 74.

navigaretur] Al. *navigaremus*.

sit — stetit] Eadem modorum in eadem periodo permutatio ap. Graecos, v. Stallb. Plat. Euthyphr. p. 107. 8.

Nihil autem] Al. *enim*.

Quodsi] v. Daehne. Nep. Paus. IV, 6. Ott. Cic. Finn. p. 73.

adjicere] Saepius ap. Quintil. absolute ponitur.

illum or.] Al. *ullum*.

quam idem. Tantam enim difficultatem habet simili-
tudo, ut ne ipsa quidem natura in hoc ita evaluerit, ut
non res simplicissimae quaeque pares maxime videantur,
utique discrimine aliquo discernantur. Adde quod quid- 11.
quid alteri simile est, necesse est minus sit eo, quod
imitatur, ut umbra corpore, imago facie, actus histrio-
num veris affectibus. Quod in orationibus quoque eve-
nit. Namque eis, quae in exemplum assumimus, sub-
est natura, et vera vis: contra omnis imitatio ficta est,
et ad alienum propositum accommodatur. Quo fit, ut 12.
minus sanguinis ac virium declamationes habeant, quam
orationes: quia in illis vera, in his assimulata materia
est. Adde, quod ea, quae in oratore maxima sunt,
imitabilia non sunt, *ingenium*, *inventio*, *vis*, *facili-
tas*, et quidquid arte non traditur. Ideo plerique, cum 13.
verba ex orationibus excerpserunt, aut aliquos compo-
sitionis certos pedes, mire a se, quae legerunt, effingi
arbitrantur: cum et verba intercidant, invalescantque
temporibus, ut quorum certissima sit regula in consue-
tudine, eaque non sua natura sint bona aut mala, (nam
per se soni tantum sunt) sed prout opportune proprie-
que aut secus collocata sunt; et compositio cum rebus
accommodata sit, tum ipsa varietate gratissima.

II. Quapropter exactissimo judicio circa hanc par- 14.
tem studiorum examinanda sunt omnia. Primum, quos
imitemur: nam sunt plurimi, qui similitudinem pessimi

evaluerit] Al. *valuerit*. Idem est discrimen atque inter *elab.* et *laborare*, Otto Cat. M. p. 64. De Graeco ἐκνικᾶν dixit Goell. Thuc. I, 3.

quod imitatur] Subjectum est: quidquid alteri simile est.

in orationib.] Al. *in oratoribus*.

assimulata] Al. *assimilata*, v. Passov. Tac. Germ. 9.

verba sqq.] Hor. A. P. 70.

circa] Argenteae aetatis est hic hujus praepositionis usus, v. Dronk. Tac. Dial. p. 69.

cujusque et corruptissimi concupierunt. Tum in ipsis, quos elegerimus, quid sit, ad quod nos efficiendum
15. comparemus. Nam in magnis quoque auctoribus incidunt aliqua vitiosa, et a doctis inter ipsos etiam mutuo reprehensa: atque utinam tam bona imitantes dicerent melius, quam mala pejus dicunt. Nec vero saltem iis, quibus ad evitanda vitia judicii satis fuit, sufficiat imaginem virtutis effingere, et solam, ut sic dixerim, cutem, vel potius illas Epicuri figuras, quas e summis
16. corporibus dicit effluere. Hoc autem his accidit, qui non introspectis penitus virtutibus, ad primum se velut aspectum orationis aptarunt: et cum iis felicissime cessit imitatio, verbis atque numeris sunt non multum differentes, vim dicendi atque inventionis non assequuntur, sed plerumque declinant in pejus, et proxima virtutibus vitia comprehendunt, fiuntque pro *grandibus tumidi*, *pressis exiles*, *fortibus temerarii*, *laetis corrupti*, *compositis exsultantes*, *simplicibus negligentes*.
17. Ideoque qui horride atque incomposite quamlibet illud frigidum et inane extulerunt, antiquis se pares credunt: qui carent cultu atque sententiis, Attici scilicet: qui praecisis conclusionibus obscuri, Sallustium atque Thucydidem superant: tristes ac jejuni Pollionem aemulantur: otiosi et supini, si quid modo longius circumduxe-

dicunt] Al. *dicant.*

Epicuri] Is enim dicebat, perpetuo e corporibus simulacra et idola effluere, quae oculos pellerent itaque visionem efficerent, Gell. V, 16. Creech. Lucr. IV, 48.

sunt — differentes] Plat. Legg. XII. p. 963. B. ὧν διαφέρων. Wuestem. Theocr. XXVII, 2.

quamlibet] Quamvis illud quod efferunt, sit frigidum, cum contra veteres illi in magnificis sensibus horrida usi sint elocutione.

Attici scilicet] scil. sibi videntur, sunt. Al. *Atticis*, sc. se pares credunt.

supini] qui otiosi quasi tergo jacent, negligentes.

runt, jurant ita Ciceronem locuturum fuisse. Noveram 18.
quosdam, qui se pulchre expressisse genus illud cae-
lestis hujus in dicendo viri sibi viderentur, si in clau-
sula posuissent: *Esse videatur.* Ergo primum est, ut,
quod imitaturus est quisque, intelligat, et quare bo-
num sit, sciat. Tum in suscipiendo onere consulat 19.
suas vires. Nam quaedam sunt imitabilia, quibus aut
infirmitas naturae non sufficiat, aut diversitas repugnet.
Ne, cui tenue ingenium erit, sola velit fortia et ab-
rupta: cui forte quidem, sed indomitum, amore sub-
tilitatis et vim suam perdat, et elegantiam, quam cupit,
non assequatur. Nihil est enim tam indecens, quam
cum mollia dure fiunt. Atque ego illi praeceptori, quem 20.
instituebam in libro secundo, credidi non ea sola do-
cenda esse, ad quae quemque discipulorum natura com-
positum videret. Et adjuvare debet, quae in quoque
eorum invenit bona, et, quantum fieri potest, adjicere,
quae desunt, et emendare quaedam et mutare. Rector
enim est alienorum ingeniorum atque formator. Diffi-
cilius est naturam suam fingere. Sed ne ille quidem 21.
doctor, quanquam omnia, quae recta sunt, velit esse
in suis auditoribus quam plenissima, in eo tamen, cui
naturam obstare viderit, laborabit.

III. Id quoque vitandum, in quo magna pars er-
rat, ne in oratione poetas nobis et historicos, in illis
operibus oratores aut declamatores imitandos putemus.
Sua cuique proposita lex, suus cuique decor est. Nam 22.

esse vid.] v. Tac. Dial. 23. Spald. ad IX, 4, 73.

imitabilia] Dixerat Quint., necesse esse intelligere, quare quod quis imitaturus est, dignum sit imitatione: nunc pergit ad aliud quid item necessarium, ut quid humeri sustineant circumspiciat. Quae addit, ea sunt quidem imitabilia, sed non omnibus. Al. *inimitab.*

credidi] Al. *tradidi.*

in illis operib.] sc. poesi et historia, quod commode ex praegressis intelligitur. Al. *illorum.*

neque comoedia in cothurnos assurgit, nec contra tragoedia socculo ingreditur. Habet tamen omnis eloquentia aliquid commune: imitemur, quod commune
23. est. Etiam hoc solet incommodi accidere eis, qui se uni alicui generi dediderunt, ut si asperitas iis placuit alicujus, hanc etiam in leni ac remisso caussarum genere non exuant: si tenuitas ac jucunditas, in asperis gravibusque caussis ponderi rerum parum respondeant: cum sit diversa non caussarum modo inter ipsas condicio, sed in singulis etiam caussis partium; sintque alia leniter, alia aspere, alia concitate, alia remisse, alia docendi, alia movendi gratia dicenda: quorum
24. omnium dissimilis atque divisa inter se ratio est. Itaque ne hoc quidem suaserim, uni se alicui proprie, quem per omnia sequatur, addicere. Omnium perfectissimus Graecorum *Demosthenes*, aliquid tamen aliquo in loco melius alii: plurima ille. Sed non qui
25. maxime imitandus, et solus imitandus est. Quid ergo? non est satis omnia sic dicere, quomodo *Marcus Tullius* dixit? Mihi quidem satis esset, si omnia consequi possem. Quid tamen noceret, vim *Caesaris*, asperitatem *Caelii*, diligentiam *Pollionis*, judicium *Calvi*

in coth. assurg.] Huic verbo ubi additur finis, ad quem quis tendit, praepositio *in* asciscit accusativum, ut Flor. III, 1. in ultionem assurg. — Al. *cothurnis.*

tragoedia] Cfr. Hor. A. P. 89 sqq. Cic. opt. gen. or. 1.

cothurnus] κόθορνος, erat tragoedorum, comicorum soccus; v. Schmid. Hor. II. Epp. 1, 174. Illum Aeschyl. dicitur assignasse tragoedis, Heind. 1 Serm. 5, 64.

divisa] = diversa, quod al. h. l. habent, v. Hertel. Tac. Agr. 9.

addicere] Terminus forensis, = se totum dare alicui, v. Herz. Caes. B. G. VII, 77.

Quid ergo? — non —?] v. Matth. Cic. Rosc. §. 2.

quibusdam in locis assumere? Nam praeter id, quod 26.
prudentis est, quod in quoque optimum est, si possit, suum facere: tum in tanta rei difficultate unum intuentes vix aliqua pars sequitur. Ideoque cum totum exprimere, quem elegeris, paene sit homini inconcessum: plurium bona ponamus ante oculos, ut aliud ex alio haereat, et, quod cuique loco conveniat, aptemus.

IV. Imitatio autem (nam saepius idem dicam) non 27.
sit tantum in verbis. Illuc intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus atque personis, quod consilium, quae dispositio, quam omnia, etiam quae delectationi videantur data, ad victoriam spectent, quid agatur prooemio, quae ratio et quam varia narrandi, quae vis probandi ac refellendi, quanta in affectibus omnis generis movendis scientia, quamque laus ipsa popularis utilitatis gratia assumta, quae tum est pulcherrima, cum sequitur, non cum arcessitur. Haec si perviderimus, tum vere imitabimur. Qui vero etiam 28.
propria his bona adjecerit, ut suppleat, quae deerant, circumcidat, si quid redundabit, is erit, quem quaerimus, perfectus orator: quem nunc consummari potissimum oporteat, cum tanto plurima exempla bene

praeter] abgesehen davon, daß ...., gr. χωρίς, v. Wex. Soph. Ant. 4. Stallb. Plat. Apol. p. 35, C.

praeter id — tum] Similiter Gr. variant, ut Soph. Ant. 61. τοῦτο μέν — ἔπειτα δέ, ubi v. Erfurdt., Seidl. Eur. Iph. T. 872.

sequitur] Sequi saepe dicuntur res, quae sua sponte affluunt, non quaesitae, feliciter succedunt, v. Kritz. Sall. Cat. p. 289. Graeci ἕπεται κῦδος, simm.

deerant] Al. *deerunt*.

oporteat] Al. *oportebat*, quod significaret, necesse quidem fuisse, factum esse non item; gr. ἔδει, ἐχρῆν, Matth. ad Rosc. §. 4. ad Eur. Hipp. 296.

tanto plurima] Al. plura. V. ad I, 45.

dicendi supersint, quam illis, qui adhuc summi sunt, contigerunt. Nam erit haec quoque laus eorum, ut priores superasse, posteros docuisse dicantur.

CAPUT III.

QUOMODO SCRIBENDUM SIT.

I. *De utilitate scribendi.* II. *De ratione, qua id fieri oporteat.* III. *Non esse dictandum.* IV. *Qui locus, quod tempus maxime conveniat scribendo. Repugnandam tamen interdam et temporis et loci incommodis.* V. *Ceris optime scribi.*

1. I. Et haec quidem auxilia extrinsecus adhibentur: in iis autem, quae nobis ipsis paranda sunt, ut laboris, sic utilitatis etiam longe plurimum affert stilus. Nec immerito M. Tullius hunc *optimum effectorem ac magistrum dicendi* vocavit. Cui sententiae personam L. Crassi in disputationibus, quae sunt de oratore, assignando, judicium suum cum illius auctori-
2. tate conjunxit. Scribendum ergo quam diligentissime, et quam plurimum. Nam ut terra altius effossa generandis alendisque seminibus fecundior fit: sic profectus non a summo petitus, studiorum fructus et fundit uberius, et fidelius continet. Nam sine hac quidem con-

adhibentur] = assumuntur, in partes vocantur. Pro *uti* cave ponas, v. Ruhnk. Opusc. p. 507.

M. Tull.] I Or. 33, 150; 60, 257.

fundit] Cic. Cat. M. 15. fundit frugem. Al. *effundit.*

sine hac conscient.] sc. non a summo, sed ex alto fundamento profectum esse petitum.

scientia ipsa illa ex tempore dicendi facultas inanem modo loquacitatem dabit, et verba in labris nascentia. Illic radices, illic fundamenta sunt: illic opes velut 3.
sanctiore quodam aerario reconditae, unde ad subitos quoque casus, cum res exiget, proferantur. Vires faciamus ante omnia, quae sufficiant labori certaminum, et usu non exhauriantur. Nihil enim rerum ipsa na- 4.
tura voluit magnum effici cito, praeposuitque pulcherrimo cuique operi difficultatem; quae nascendi quoque hanc fecerit legem, ut majora animalia diutius visceribus parentis continerentur.

II. Sed cum sit duplex quaestio, *quomodo*, et *quae* maxime scribi oporteat, jam hinc ordinem sequar. Sit 5.
primo vel tardus, dum diligens, stilus: quaeramus optima, nec protinus offerentibus se gaudeamus: adhibeatur judicium inventis, dispositio probatis. Delectus enim rerum verborumque agendus est, et pon-

in labris nasc.] Sen. Ep. 10. Non a summis labris ista venerunt; habent hae voces fundamentum.

sanct. aerar.] cfr. Liv. 27, 10, 11. Held. Caes. B. C. I, 14.

sub. quoque] Al. *quosque.*

vires faciam.] = colligamus, comparemus.

certam.] Componitur eloquentia forensis cum militia, frequenti usu, Gr. *ἀγωνίζεσθαι*, Stallb. Plat. Euth. p. 20.

effici] Al. *effingi.* Illud naturae magis convenit.

praeposuitque] Meministi profecto Hesiodium illud ἔργ. 289. *τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι.*

parentis] Cogitatur ex toto genere animalium unum aliquod; quare ponitur singularis, ut Eur. Troad. 396. *ὅσοι δὲ μὴ θάνοιεν — σὺν δάμαρτι ᾤκουν*, quicunque non occubuerant, eorum unusquisque cum conjuge habitabat. Al. *parentum.*

hinc] secundum hanc divisionem: primum dicam *quomodo*, dein *quae* sint scribenda. Al. *hunc.*

agendus] Al. *habendus.*

dera singulorum examinanda. Post subeat ratio collocandi, versenturque omni modo numeri: non ut quod-
6. que se proferet verbum, occupet locum. Quae quidem ut diligentius exsequamur, repetenda saepius erunt scriptorum proxima. Nam praeter id, quod sic melius junguntur prioribus sequentia, calor quoque ille cogitationis, qui scribendi mora refrixit, recipit ex integro vires, et velut repetito spatio sumit impetum; quod in certamine saliendi fieri videmus, ut conatum longius petant, et ad illud, quo contenditur, spatium cursu ferantur: utque in jaculando brachia reducimus,
7. et expulsuri tela nervos retro tendimus. Interim tamen, si feret flatus, danda sunt vela, dum nos indulgentia illa non fallat. Omnia enim nostra, dum nascuntur, placent: alioqui nec scriberentur. Sed redeamus ad judicium, et retractemus suspectam facilita-
8. tem. Sic scripsisse Sallustium accepimus: et sane manifestus est etiam ex opere ipso labor. Virgilium quoque paucissimos die composuisse versus, auctor est
9. Varius. Oratoris quidem alia condicio est. Itaque hanc moram et solicitudinem initiis impero. Nam primum hoc constituendum, hoc obtinendum est, ut quam optime scribamus: celeritatem dabit consuetudo. Paullatim res facilius se ostendent, verba respondebunt,

post] Al. *postea.* Illud ob verbum *subire* potissimum praefero.

ex integro] Ita Graeci ἐκ τοῦ εὐθέος, ex aperto, al. v. Walch. emend. Liv. p. 163. Tac. Agr. p. 219.

suspectam fac.] non diligenti meditatione et scribendi exercitio praegresso.

die] *uno die* nos dicimus. Vett. saepe numerum singul. ea vi ponunt, ut *unitatis* notionem non diserte addant; ita Theocr. 12, 2. οἱ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσιν. V. Doederl. Soph. O. C. 558. Dissen. Pind. Ol. XIII, 39.

Varius] Poeta egregius, Virgil. familiaris. Al. *Varus*, v. Weichert. fragmm. poett. p. 159.

compositio prosequetur: cuncta denique, ut in fami-
lia bene instituta, in officio erunt. Summa haec est
rei. Cito scribendo non fit, ut bene scribatur: bene 10.
scribendo fit, ut cito. Sed tum maxime, cum facultas
illa contigerit, resistamus, et provideamus, et efferen-
tes se equos frenis quibusdam coerceamus: quod non
tam moram faciet, quam novos impetus dabit. Neque
enim rursus eos, qui robur aliquod in stilo fecerint,
ad infelicem caluminandi se poenam alligandos puto.
Nam quomodo sufficere officiis civilibus possit, qui sin- 11.
gulis actionum partibus insenescat? Sunt autem, qui-
bus nihil sit satis; omnia mutare, omnia aliter dicere,
quam occurrit, velint: increduli quidam, et de inge-
nio suo pessime meriti, qui diligentiam putant, fa-
cere sibi scribendi difficultatem. Nec promtum est 12.
dicere, utros peccare validius putem, quibus omnia
sua placent, an quibus nihil. Accidit enim ingeniosis
adolescentibus frequenter, ut labore consumantur, et
in silentium usque descendant nimia bene dicendi cu-
piditate. Qua de re memini narrasse mihi Julium Se-

et effer. se equos] Sic Gesn. et Spalding. fere secutus edidi. Nam quod Quint. non addidit *velut*, id ex vett. scriptorum consuetudine factum, ex qua non raro res comparata (dicendi facultas) cum imagine ipsa (equi) conflatur, ut Aesch. Prom. 855 sqq., v. Welcker. Theogn. p. 90., Schmid. Hor. I. Epp. 3, 18. — Efferre se = *ἐκφέρειν* Hom., *φέρειν βίᾳ*, Herm. Soph. El. 715., nos durchgehen. — Al. aliter.

Neque enim] Al. *nec vero.*

alligandos] Fallitur Plut. Mor. T. II. p. 145. Wyttenb. *τὸ δεσμεύειν ἀλλιγαρε λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ λέγεσθαι λιγαρε.* Dronk. Tac. Dial. 13, 5.

increduli quidam] contemptim, quos quodammodo incredulos dicas, ut *τις εὐχερής*, Soph. Phil. 511., ubi v. Wunder.

validius] A valde fit valdius, (quod est poetarum) sicut a valide validius, Schol. Cruq. Hor. I. Epp. 9, 6.

memini narrasse] Vividius foret praesens, ut quo signi-

cundum illum, aequalem meum, atque a me, ut no-
tum est, familiariter amatum, mirae facundiae virum,
infinitae tamen curae, quid esset sibi a patruo suo di-
13. ctum. Is fuit Julius Florus, in eloquentia Galliarum,
quoniam ibi demum exercuit eam, princeps, alioqui in-
ter paucos disertus, et dignus illa propinquitate. Is
cum Secundum, scholae adhuc operatum, tristem forte
vidisset, interrogavit, quae caussa frontis tam addu-
14. ctae? nec dissimulavit adolescens, tertium jam diem
esse, quod omni labore materiae ad scribendum desti-
natae non inveniret exordium, quo sibi non praesens
tantum dolor, sed etiam desperatio in posterum fieret.
Tum Florus arridens, *Numquid tu*, inquit, *melius di-*
15. *cere vis, quam potes?* Ita se res habet. Curandum
est, ut quam optime dicamus: dicendum tamen pro
facultate. Ad profectum enim opus est studio, non in-
dignatione. Ut possimus autem scribere etiam plura
celerius, non exercitatio modo praestabit, in qua sine
dubio multum est, sed etiam *ratio*, si non resupini,
spectantesque tectum, et cogitationem murmure agi-

ficaretur, se mente atque cogitatione momentum illud nar-
rationis repetere, v. Muell. Cic. II, or. 47, 195.

mirae fac.] Al. *mira facundia.* V. Daehne. Nep. Dat.
III, 1.

Jul. Flor.] Videtur idem atque is, ad quem Hor. scrip-
sit Ep. I, 3. et II, 2., v. Tac. Ann. III, 10. Weich. ap.
Schmid. Hor. Epp. Tom. II. p. 157.

Galliar.] Quas hoc tempore eloquentiae laude florentis-
simas constat fuisse, v. Rupert. Juv. Sat. I, 44.

adductae] Hoc magis convenit homini indignabundo,
quam *obductae*, quod est quasi nubibus contristatus, Heins.
Ov. Heroid. XXI, 165.

quod] Plin. Epp. IV, 27, 1. Tertius dies est, quod au-
divi. Al. *ex quo.*

omni labore] trotz aller Anstrengung, v. Matth. Cic. Mur.
VIII, 17.

tantes, exspectaverimus, quid obveniat, sed quid res poscat, quid personam deceat, quod sit tempus, qui judicis animus, intuiti, humano quodam modo ad scribendum accesserimus. Sic nobis et initia, et quod sequitur, natura ipsa praescribit. Certa sunt enim plera- 16.
que, et, nisi conniveamus, in oculos incurrunt: ideoque nec indocti nec rustici diu quaerunt, unde incipiant: quo pudendum est magis, si difficultatem facit doctrina. Non ergo semper putemus optimum esse, quod latet; immutescamus alioqui, si nihil dicendum videatur, nisi quod non invenimus.

Diversum est huic eorum vitium, qui primo de- 17.
currere per materiam stilo quam velocissimo volunt, et sequentes calorem atque impetum ex tempore scribunt; hanc *silvam* vocant: repetunt deinde, et componunt, quae effuderant: sed verba emendantur et numeri, manet in rebus temere congestis, quae fuit, levitas. Protinus ergo adhibere curam rectius erit, atque 18.
ab initio sic opus ducere, ut caelandum, non ex integro fabricandum sit. Aliquando tamen affectus sequimur, in quibus fere plus calor, quam diligentia, valet.

Satis apparet ex eo, quod hanc scribentium negligentiam damno, quid de illis dictandi deliciis sentiam. Nam in stilo quidem quamlibet properato dat aliquam 19.
cogitationi moram non consequens celeritatem ejus ma-

qui sit jud.] = qualis. Quid intersit inter *quis* et *qui* optime docuit Kritz. Sall. Cat. 44, 5.

silvam] Gr. ὕλη, v. Schirach. Cic. or. 3, 12.

opus ducere] Metaphora sumpta ab artificibus, qui formas fingunt ex materia molli, ut Virg. Aen. VII, 634. ocreas lento ducunt argento.

sequimur] affectibus paremus, obsequimur, ut dicitur inertiam sequi = inertiae se dedere. Al. *sequemur*.

dictandi delic.] Quem morem jam diu ante Quint. viguisse, docet exemplum ap. Cic. Brut. 22, 87.

nus: ille, cui dictamus, urget atque interim pudet etiam dubitare, aut resistere, aut mutare, quasi con-
20. scium infirmitatis nostrae timentes. Quo fit, ut non rudia tantum, et fortuita, sed impropria interim, dum sola est connectendi sermonis cupiditas, effluant: quae nec scribentium curam, nec dicentium impetum consequantur. At idem ille, qui excipit, si tardior scribendo, aut incertior legendo velut offensatus fuerit, inhibetur cursus, atque omnis, quae erat, conceptae mentis intentio mora et interdum iracundia excutitur.
21. Tum illa, quae apertiorem animi motum sequuntur, quaeque ipsa animum quodammodo concitant, quorum est jactare manum, torquere vultum, sinum et latus interim objurgare, quaeque Persius notat, cum leviter dicendi genus significat, *Nec pluteum*, inquit, *caedit nec demorsos sapit ungues;* etiam ridicula sunt, nisi cum soli sumus.
22. Denique ut semel, quod est potissimum, dicam: secretum in dictando perit. Atque liberum arbitris lo-

resistere] obmutescere, ut Virg. Aen. IV, 76. media voce resistit.

incertior] Al. *inertior*. Reliquas diversitates scripturae transmittimus, cum sensus idem sit.

conceptae mentis] Ita ap. Cic. est: animus se colligit, Tusc. I, 24. Nos seinen Verstand zusammennehmen. Al. *concepta*.

altiorem] Al. *apertiorem*.

sin. et latus int.] = increpare et fodicare, Bremi. Suet. Cat. 20. Al. simul vertere latus et interim objurgare, al. aliter.

Pers.] Sat. I, 106.

demorsos sap. ung.] Hor. I. Serm. 10, 71. vivos rodere ungues, ubi v. Intpp.

potissimum] Al. *potentissimum*.

Atque] Transitioni inservit et sermonem ad alia tendere indicat, v. Creuz. Cic. I. rep. 26. Al. *atqui*, v. Wopkens. lectt. Tull. II, 6.

cum, et quam altissimum silentium scribentibus maxime convenire, nemo dubitaverit. Non tamen protinus audiendi, qui credunt, aptissima in hoc nemora silvasque; quod illa caeli libertas, locorum amoenitas, sublimem animum et beatiorem spiritum parent. Mihi 23.
certe jucundus hic magis, quam studiorum hortator, videtur esse secessus. Namque illa ipsa, quae delectant, necesse est avocent ab intentione operis destinati. Neque enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: et, quocunque respexit, desinit intueri, quod propositum erat. Quare silvarum amoe- 24.
nitas, et praeterlabentia flumina, et inspirantes ramis arborum aurae, volucrumque cantus, et ipsa late circumspiciendi libertas, ad se trahunt: ut mihi remittere potius voluptas ista videatur cogitationem, quam intendere. Demosthenes melius, qui se in locum, ex quo 25.
nulla exaudiri vox, et ex quo nihil prospici posset, recondebat, ne aliud agere mentem cogerent oculi.

III. Ideoque lucubrantes, silentium noctis, et clausum cubiculum et lumen unum velut tectos maxime teneat. Sed cum in omni studiorum genere, tum in hoc 26.
praecipue bona valetudo, quaeque eam maxime praestat, frugalitas, necessaria est: cum tempora ab ipsa rerum natura ad quietem refectionemque nobis data,

bona fide] ut omnibus salvo officio satisfaciat, recte perficiat quae suscepit. Locutio ex jure petita, v. Heus. Cic. III Off. 15, 2.

Demosth.] Plut. Dem. 7. ἐκ τούτου κατάγειον μὲν οἰκοδομῆσαι μελετητήριον, v. Henrichs. Cic. I. or. 61, 260.

aliud agere] Contrarium *id agere*, de quo cfr. Klotz. quaestt. Tull. I. p. 13 sq. Wunder. Planc. p. 82.

tectos] quasi sepulchro reconditos vel carceri inclusos cohibeat. Al. *erectos*, al. *arrectos*.

in hoc] in lucubrationibus.

frugalitas] Non tam ad victus tenuitatem, quam ad universam vivendi rationem spectat.

in acerrimum laborem convertimus. Cui tamen non plus irrogandum est, quam quod somno supererit,
27. haud deerit. Obstat enim diligentiae scribendi etiam fatigatio: et abunde, si vacet, lucis spatia sufficiunt: occupatos in noctem necessitas agit. Est tamen lucubratio, quoties ad eam integri ac refecti venimus, optimum secreti genus.

28. Sed silentium et secessus, et undique liber animus, ut sunt maxime optanda, ita non semper possunt contingere: ideoque non statim, si quid obstrepet, abjiciendi codices erunt, et deplorandus dies: verum incommodis repugnandum, et hic faciendus usus, ut omnia, quae impedient, vincat intentio. Quam si tota mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum, quae ocu-
29. lis vel auribus incursant, ad animum perveniet. An vero frequenter etiam fortuita hoc cogitatio praestat, ut obvios non videamus, et itinere deerremus: non consequemur idem, si et voluerimus? Non est indulgendum caussis desidiae. Nam si non nisi refecti, non nisi hilares, non nisi omnibus aliis curis vacantes, studendum existimaverimus, semper erit, propter quod
30. nobis ignoscamus. Quare in turba, itinere, conviviis etiam faciat sibi cogitatio ipsa secretum. Quid alioqui fiet, cum in medio foro, tot circumstantibus judiciis, jurgiis, fortuitis etiam clamoribus, erit subito continua

Cui] Intell. labori.

optanda] res optandae. Sall. Jug. 41, 1. Abundantia earum rerum, quae prima mortales putant. Cfr. Heus. Cic. II Off. 4, 3. Obliteratum id genus loquendi Cic. Quinct. I, 1. ubi ex cod. Helmst. reponemus: *quorum alterum — alterum.*

impedient] Al. *impediant*, quod posuisset Cic.

consequemur — voluerimus] v. Matth. de usu fut. exact. p. 238.

studendum] Ap. Quint., Plin., al. hujus aevi absolute dicitur, ut *studiosus*.

oratione dicendum, si particulas, quas ceris mandamus, nisi in solitudine reperire non possumus? Propter quae idem ille tantus amator secreti Demosthenes, in litore, in quod se maximo cum sono fluctus illideret, meditans, consuescebat concionum fremitus non expavescere.

IV. Illa quoque minora (sed nihil in studiis pa- 31.
rum est) non sunt transeunda, scribi optime *ceris*, in quibus facillima est ratio delendi: nisi forte visus infirmior membranarum potius usum exiget: quae ut juvant aciem, ita crebra relatione, quoad intinguntur calami, morantur manum, et cogitationis impetum frangunt. Relinquendae autem in utrolibet genere contra 32.
erunt vacuae tabellae, in quibus libera adjicienti sit excursio. Nam interim pigritiam emendandi angustiae faciunt, aut certe novorum interpositione priora confundunt. Ne latas quidem ultra modum esse ceras velim, expertus juvenem studiosum alioqui praelongos habuisse sermones, quia illos numero versuum metiebatur: idque vitium, quod frequenti admonitione corrigi

in quod] Al. *in quo.*

parum] Nihil est minoris momenti, quam quod curetur; IX, 2, 16. id neque in aliis partibus parum est. Al. *parvum.*

cerae] = tabulae ceratae.

ratio delendi] Stilo verso obducebantur cera ductus literarum, v. Heind. Hor. I Serm. 10, 72.

vis. infirm.] Ceras oculis obfuisse etiam Martial. testatur 14, 5.

crebra, quoad inting., cal. rep.] Ita fere Burm., al. *crebra relictionis, quoad intinguntur calami, repetitione*; al. alia.

utrolibet] sive ceris, sive membranis utare.

contra] ex adverso iis, quae scripta sunt.

adjicienti] Al. *adjiciendi.*

novor. interpositione pr. confundunt] Al. *interpositionem pr. confundant.*

33. non potuerat, mutatis codicibus esse sublatum. Debet vacare etiam locus, in quo notentur, quae scribentibus solent extra ordinem, id est ex aliis, quam qui sunt in manibus loci, occurrere. Irrumpent enim optimi nonnunquam sensus, quos neque inserere oportet, neque differre tutum est: quia interim elabuntur, interim memoriae suae intentos ab alia inventione declinant: ideoque optime sunt in deposito.

CAPUT IV.

DE EMENDATIONE.

Emendationem fieri adjiciendo, detrahendo, mutando; mutationem longe majoris esse operae. Optimum esse emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponas. Emendationi enim finem debere esse et temporis modum habendum.

1. Sequitur *emendatio*, pars studiorum longe utilissima. Neque enim sine caussa creditum est, stilum non minus agere, cum delet. Hujus autem operis est, *adjicere*, *detrahere*, *mutare*.

sensus] Gedanken, quod hoc significatu ignorant aurei aevi scriptores.

in deposito] Ex jure petita locutio. Pandect. 36, 3, 5. habere in deposito.

Cap. IV. *creditum est*] Int. ab omnibus, es ist eine allgemein angenommene Ansicht.

replere] adjicere (Loers. Ov. Her. X, 37. quod voci deerat, plangore replebam); dejicienda = demenda.

Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quae replenda vel dejicienda sunt: premere vero tumentia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exsultantia coercere, duplicis operae. Nam et damnanda sunt, quae placu- 2.
erunt; et invenienda, quae fugerant. Nec dubium est, optimum esse emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponuntur, ut ad ea post intervallum, velut nova atque aliena, redeamus, ne nobis scripta nostra, tanquam recentes fetus, blandiantur.

Sed neque hoc contingere semper potest, prae- 3.
sertim oratori, cui saepius scribere ad praesentes usus necesse est: et emendatio finem habeat. Sunt enim qui ad omnia scripta, tanquam vitiosa, redeant, et quasi nihil fas sit rectum esse, quod primum est, melius existiment, quidquid est aliud, idque faciant, quoties librum in manus resumserunt, similes medicis etiam integra secantibus. Accidit itaque, ut cicatricosa sint, et exsanguia, et cura pejora. Sit ergo aliquando, quod 4.
placeat, aut certe quod sufficiat: ut opus poliat lima, non exterat. Temporis quoque esse debet modus. Nam quod Cinnae Zmyrnam novem annis accepimus scriptam, et Panegyricum Isocratis, qui parcissime,

placuerunt] Al. *placuerant.*

resumserunt] Al. *resumserint*, ut Gr. ὅτε cum optat.

exsanguia] vera vi destituta, languida, Dronk. Tac. Dial. 18, 6.

exterat] Plin. ep. V, 11, 3. opus non jam splendescit lima, sed atteritur.

Cinnae] C. Helvius Cinna, Catulli familiaris, obscurissimo carmine celebrarat Zmyrnam (ita rectius scribi, quam *Smyrnam*, quanquam Gr. Σμύρνη, docent ea, quae disseruit Weichert. fragm. poett. p. 169.) cui labori novem annos eum insudasse testatur Catull. 95, cfr. Weichert. l. c. p. 168.

Panegyricum] Ps.- Plut. X oratt. p. 837. F. τὸν κα-

decem annis dicunt elaboratum, ad oratorem nihil pertinet: cujus nullum erit, si tam tardum fuerit auxilium.

CAPUT V.

QUAE

PRAECIPUE SCRIBENDA SINT.

I. *Aliena esse transferenda*, *ut* A) *vertantur Graeca in Latinum;* B) *etiam Latina convertantur et varientur.* II. *Etiam nostra pluribus modis tractanda. Simplicissimam quamque materiam plurimum prodesse. In hoc optime facere infinitas quaestiones* (θέσεις), *locos communes, declamationes; eandem ob caussam historiam, dialogos, carmina esse conscribenda. Hic tamen cavendum, ne diutius et nimium in falsa rerum imagine detineatur adolescens; immo in veris caussis exercendum. Etiam declamationibus quam proxime ad veritatem accedendum esse.*

---

1. I. Proximum est, ut dicamus, *quae praecipue scribenda* sint. Hoc exuberantis sit quidem operis, ut

πανηγυρικὸν ἔνιοι δέκα συνέθηκεν, οἱ δὲ δεκαπέντε λέγουσιν, v. Isocr. Paneg. ed. Dind. p. XXVII. not.

elaboratum] Nunquam aurea aetate reperias *elaborare aliquid*, sed *in aliqua re;* passivo tamen *res elaborata.* Illam structuram a poetis mutuati sunt posteriores, v. Dronk. Tac. Dial. VI, 8.

Cap. V. *sint*] Al. *sunt.* Mihi hic indicativi usus artioribus coercendus limitibus videtur, quam quos laudavit Heſs. Tac. Germ. 45, 7. Tu v. Ramsh. Gr. p. 712. not. 2.

explicemus, quae sint materiae, quae prima aut secunda, aut deinceps tractanda sint: (nam id factum est etiam primo libro, quo puerorum, et secundo, quo robustiorum studiis ordinem dedimus:) sed, de quo nunc agitur, unde copia ac facilitas maxime veniat.

Vertere Graeca in Latinum veteres nostri oratores 2.
optimum judicabant. Id se L. Crassus in illis Ciceronis de Oratore libris dicit factitasse. Id Cicero sua ipse persona frequentissime praecipit: quin etiam libros Platonis atque Xenophontis edidit hoc genere translatos. Id Messalae placuit: multaeque sunt ab eo scriptae ad hunc modum orationes: adeo, ut etiam cum illa Hyperidis pro Phryne difficillima Romanis subtilitate contenderet. Et manifesta est exercitationis hu- 3.
jusce ratio. Nam et rerum copia Graeci auctores abundant, et plurimum artis in eloquentiam intulerunt: et hos transferentibus verbis uti optimis licet: omnibus enim utimur nostris. Figuras vero, quibus maxime ornatur oratio, multas ac varias excogitandi etiam necessitas quaedam est: quia plerumque a Graecis Romana dissentiunt.

sed, de quo nunc ag.] Supple ex praegressis *explicemus, id agamus.* Al. aliter.

L. Crassus] Cic. I or. 34.

Platonis] Timaeum, Protagoram.

Xenoph.] Oeconomicum.

Messal.] Cujus de studiis oratoriis v. Ellendt. hist. eloq. Rom. p. CXXXVI.

Hyperidis] cfr. I, 77. Phryne, Thespia, nobilissima ἑταίρα, magnas, ut fit, ex arte sua coegerat divitias. In judicium capitis adducta ab Aristogitone et Euthia propter ἀσέβειαν, non tam Hyperidis subtilissima oratione, quam admirabili pulchritudine sua absoluta fertur. V. Meier et Schoem. Att. Proc. p. 300.

Figuras] h. l. Grammaticas potius intell., quam rhetoricas.

4. Sed et illa ex Latinis conversio multum et ipsa contulerit. Ac de carminibus quidem neminem credo dubitare, quo solo genere exercitationis dicitur usus esse Sulpicius. Nam et sublimis spiritus attollere orationem potest: et verba poetica libertate audaciora, non praesumunt eadem proprie dicendi facultatem. Sed et ipsis sententiis adjicere licet oratorium robur, et omissa supplere, effusa substringere.

5. Neque ego paraphrasim esse interpretationem tantum volo, sed circa eosdem sensus certamen atque aemulationem. Ideoque ab illis dissentio, qui vertere orationes Latinas vetant, quia, optimis occupatis, quidquid aliter dixerimus, necesse sit esse deterius. Nam neque semper est desperandum, aliquid illis, quae dicta sunt, melius posse reperiri: neque adeo jejunam ac pauperem natura eloquentiam fecit, ut una de re bene
6. dici, nisi semel, non possit. Nisi forte histrionum multa circa voces easdem variare gestus potest, orandi minor vis, ut dicatur aliquid, post quod in eadem materia nihil dicendum sit. Sed esto, neque melius, quod invenimus, esse, neque par: est certe proximus
7. locus. An vero ipsi non bis ac saepius de eadem re dicimus, et quidem continuas nonnunquam sententias? Nisi forte contendere nobiscum possumus, cum aliis non possumus. Nam si uno genere bene diceretur,

ex Lat. convers.] Ad Graecorum consuetudinem accedit haec dicendi ratio, qui substantivis saepe verborum structuram aptant; ut Cic. I legg. 15. obtemperatio legibus. Plaut. Trin. III, 2, 86., in consilium accessio, ubi v. Lindem., Bernh. Synt. p. 92. Zus.

post quod] quo occupato. Al. *praeter*.

Sed esto] Gr. εἶεν, est concedentis superiora esse illa quidem ita, sed non tam late patere, v. Stallb. Plat. Euth. p. 88. Schmid. Hor. I Epp. 1, 81.

uno] Glossam redolet quod addunt al. *tantum*, *duntaxat*, v. Moser. Cic. Div. I, 2. p. 10.

fas erat existimari praeclusam nobis a prioribus viam. Nunc vero innumerabiles sunt modi, plurimaeque eodem viae ducunt. Sua brevitati gratia, sua copiae; 8.
alia translatis virtus, alia propriis. Hoc oratio recta, illud figura declinata commendat. Ipsa denique utilissima est exercitationi difficultas. Quid? quod auctores maximi sic diligentius cognoscuntur? Non enim scripta lectione secura transcurrimus: sed tractamus singula, et necessario introspicimus, et, quantum virtutis habeant, vel hoc ipso cognoscimus, quod imitari non possumus.

Nec aliena tantum transferre, sed etiam nostra plu- 9.
ribus modis tractare proderit: ut ex industria sumamus sententias quasdam, easque versemus quam numerosissime, velut eadem cera in alias atque alias formas duci solet.

II. Plurimum autem parari facultatis existimo ex 10.
simplicissima quaque materia. Nam in illa multiplici *personarum*, *caussarum*, *temporum*, *locorum*, *dictorum*, *factorum* diversitate facile delitescet infirmitas, tot se undique rebus, ex quibus aliquam apprehendas, offerentibus. Illud virtutis indicium est, fundere, 11.
quae natura contracta sunt, augere parva, varietatem similibus, voluptatem expositis dare, et bene dicere multa de paucis. In hoc optime facient *infinitae quae-*

Nunc vero] Gr. νῦν δέ, so aber, quod praecipue enunciationi condicionali opponitur (Blume. Lyc. Leocr. p. 60.) quo et condicio negetur et res ipsa, v. Matth. Cic. Arch. §. 29.

figura declin.] *fig.* est ablat., *decl.* nomin.

vel. ead. cer. in alias atque alias form. duci s.] Al. *velut eadem cera aliae atque aliae formae duci solent.* Ducere = ἐλαύνειν, v. Schmid. Hor. II. Epp. p. 141.

expositis] omnium oculis patentibus.

infinitae] non alligatae ad certas quasdam personas, tempora, loca.

tiones, quas vocari θέσεις diximus, quibus Cicero jam princeps in republica exerceri solebat. His confinis
12. est *destructio et confirmatio sententiarum*. Nam cum sit sententia decretum quoddam atque praeceptum; quod de re, idem de judicio rei quaeri potest. Tum *loci communes*, quos etiam scriptos ab oratoribus scimus. Nam qui haec recta tantum, et in nullos flexus recedentia copiose tractaverit, utique in illis plures excursus recipientibus magis abundabit, eritque in omnes
13. caussas paratus. Omnes enim generalibus quaestionibus constant. Nam quid interest *Cornelius Tribunus plebis quod codicem legerit*, reus sit: an quaeramus, *Violeturne majestas, si magistratus rogationem suam populo ipse recitaverit? Milo Clodium rectene occiderit*, veniat in judicium: an, *Oporteatne insidiatorem interfici, vel perniciosum rei publicae civem, etiamsi non insidietur? Cato Marciam honestene tradiderit Hortensio:* an, *Conveniatne res talis bono viro?* De
14. personis judicatur, sed de rebus contenditur. *Declamationes* vero, quales in scholis rhetorum dicuntur, si

Cicero] cfr. ad Att. 9, 4., quae ep. scripta est anno aet. Cic. 58.

destructio] κατασκευή, destruere orationem XI, 1, 2.

C. Cornel.] A. U. 687. lege quadam promulgata senatus auctoritatem minuerat. Quae lex cum omnibus senatoribus vehementer improbaretur, ejus collega intercessit, legem a praecone populo recitari non passus. Tum Corn. ipse recitavit, v. Ascon. Ped. argum. orat. I. Cic. pro Corn. ap. Orell. Vol. IV. p. II. p. 445 sqq.

Cato Marc.] Cato Uticensis precibus Quinti Hortens. maximi admiratoris virtutis suae, Marciam uxorem concessit, cum fas esse Hortens. negaret, Catonis illum sanguinem plus quam humanum una contineri domo.

Declamat.] orationes de rebus fictis exercitationis caussa scriptae non in foro habitae, Schmid. Hor. I. Epp. 2, 2. Garat. Planc. p. 205 sq. Wunder.

modo sunt ad veritatem accommodatae, et orationibus
similes, non tantum adolescenti et juveni sunt utilissi-
mae, quae inventionem et dispositionem pariter exer-
cent, sed etiam cum est consummatus, ac jam in foro
clarus. Alitur enim atque enitescit, velut pabulo lae-
tiore, facundia, et assidua contentionum asperitate fa-
tigata renovatur. Quapropter *historiae* nonnunquam 15.
ubertas in aliqua exercendi stili parte ponenda, et *dia-
logorum* libertate gestiendum. Ne *carmine* quidem
ludere contrarium fuerit: sicut athletae, remissa qui-
busdam temporibus ciborum atque exercitationum certa
necessitate, otio et jucundioribus epulis reficiuntur.
Ideoque mihi videtur M. Tullius tantum intulisse elo- 16.
quentiae lumen, quod in hos quoque studiorum seces-
sus excurrit. Nam si nobis sola materia fuerit ex liti-
bus, necesse est deteratur fulgor et durescat articu-
lus, et ipse ille mucro ingenii quotidiana pugna retun-
datur.

Sed quemadmodum forensibus certaminibus exer- 17.

non tantum adolescenti et juveni sunt util.] Ita scribendum putavi inhaerens vestigiis antiquiss. codd. Ne te offendant duo substantiva synon. cumulata, ita scripsisse videtur Quint., ut paria evaderent membra, *adolesc.* et *juv.*, opp. *consummatus ac jam in foro clarus.* Eadem conjunxit Tac. Dial. 7, 4. juvenes et adolescentes. Cfr. 6, 4. veteres et senes, ubi v. Dronk., Tibull. I, 8, 50. veteres senes. Vulgatam: *non t. dum adolescit profectus, sunt util.* explosam ab Herz. nemo tueatur. Quas emendatt. proposuerit, v. ap. ipsum.

ciborum] Athletis ad vires faciendas certis quibusdam vescendum cibis erat, Gr. ἀναγκοφαγεῖν, ἀναγκοτροφεῖσθαι. Qui cum essent minus jucundi, interdum exquisitoribus inhiabant, v. Valcken. Diatr. Eurip. p. 79.

cibor. — otio; exercitatt. — epul.] Nota Chiasmum, cujis geminum exemplum hab. Cic. I. Off. 25, 9. ubi v. Heus.

citatos, et quasi militantes reficit ac reparat haec velut sagina dicendi: sic adolescentes non debent nimium in falsa rerum imagine detineri, et inanibus se simulacris usque adeo, ut difficilis ab his digressus sit, assuefacere, ne ab illa, in qua prope consenuerint, umbra, vera discrimina, velut quendam solem, reformident.
18. Quod accidisse etiam Porcio Latroni, qui primus clari nominis professor fuit, traditur: ut cum ei, summam in scholis opinionem obtinenti, caussa in foro esset oranda, impense petierit, uti subsellia in basilicam transferrentur. Ita illi caelum novum fuit, ut omnis ejus eloquentia contineri tecto ac parietibus videretur.
19. Quare juvenis, qui rationem inveniendi eloquendique a praeceptoribus diligenter acceperit: quod non est infiniti operis, si docere sciant et velint: exercitationem quoque modicam fuerit consecutus, oratorem sibi ali-

exercitatos] Al. excitatos.

sagina] proprie est gladiatorum, Matth. Cic. Sest. §. 78.

ab illa] relicta illa umbratili declamandi exercitatione, quo sensu *ab*, *ex* frequentari notum est, Gr. *ἀπό*.

velut quendam] De pronom. *quidam* cum partic. *velut*, *quasi* ad mitigandam verbi tralationem juncto v. Beier. Cic. Lael. p. 77.

Porc. Latro] Hispanus, sub Augusto floruit, Bernh. hist. litt. Rom. p. 120. Quia Tur. Flor. codd. *in* inserunt, scribendum puto *in Porcio Latrone*.

professor] est is, qui se artem aliquam, praecipue rhetoricam, aut philosophiam docere gloriatur, v. XII, 11, 20.

opinionem] famam, argentea potissimum aetate frequentatum, Dronk. Tac. Dial. p. 104.

subsellia] in quibus sedebant judices, Matth. Cic. Rosc. init.

basilicam] in qua professor docebat. De talibus hominibus lucifugis Petron.: »Cum in forum venerunt, putant se in alium terrarum orbem delatos.« v. Wolf. prol. Cic. Marcell. p. XXIII.

quem, quod apud majores fieri solebat, deligat, quem
sequatur, quem imitetur; judiciis intersit quam plu-
rimis, et sit certaminis, cui destinatur, frequens spe-
ctator. Tum caussas vel easdem, quas agi audierit, 20.
stilo et ipse componat, vel etiam alias, veras modo,
et utrinque tractet, et, quod in gladiatoribus fieri vi-
demus, decretoriis exerceatur, ut fecisse Brutum dixi-
mus pro Milone. Melius hoc, quam rescribere vete-
ribus orationibus: ut fecit Cestius contra Ciceronis
actionem habitam pro eodem, cum alteram partem sa-
tis nosse non posset ex sola defensione.
Citius autem idoneus erit juvenis, quem prae- 21.
ceptor coegerit in declamando quam simillimum esse
veritati, et per totas ire materias: quarum nunc facil-
lima aut maxime favorabilia decerpunt. Obstat huic,
quod secundo loco posui, fere turba discipulorum, et
consuetudo classium certis diebus audiendarum: non-
nihil etiam persuasio patrum, numerantium potius de-
clamationes, quam aestimantium. Sed, quod dixi pri- 22.
mo, ut arbitror, libro, nec ille se bonus praeceptor
majore numero, quam sustinere possit, onerabit: et
inanem loquacitatem recidet; ut omnia, quae sunt in
controversia, non, ut quidam volunt, quae in rerum
natura, dicantur: et vel longiore potius dierum spatio

quod ap. maj.] Tac. Dial. 34. Cic. Brut. 89, 306.

utrinque] ut officio fungantur et accusatoris et defensoris.

decretoriis] Illustrat Sen. ep. 117. Remove ista *lusoria* arma, *decretoriis* opus est.

diximus] I, 23.

Cestius] Graecus rhetoricae professor Romae, v. Senec. ap. Wolf. praef. IV. oratt. Cic. p. XX.

aut max. favor.] Al. *ut*. De vocab. *favor.* aetati argenteae proprio v. Dronk. Tac. Dial. VII, 1.

primo] I, 2, 15.

quidam] Al. *quidem*.

laxabit dicendi necessitatem, vel materias dividere per-
23. mittet. Una enim diligenter effecta plus proderit, quam plures inchoatae et quasi degustatae. Propter quod accidit, ut nec suo loco quidquid ponatur: nec illa, quae prima sunt, servent suam legem: juvenibus flosculos omnium partium in ea, quae sunt dicturi, congerentibus: quo fit, ut timentes, ne sequentia perdant, priora confundant.

CAPUT VI.

DE COGITATIONE.

De ejus vi et natura. Quomodo ipsa comparetur. In extemporali facultate non superstitiose cogitatis inhaerendum esse.

1. Proxima stilo *cogitatio* est, quae et ipsa vires ab hoc accipit, estque inter scribendi laborem, extemporalemque fortunam media quaedam et nescio an usus frequentissimi. Nam scribere nec ubique, nec semper possumus: cogitationi temporis ac loci plurimum est. Haec paucis admodum horis magnas etiam caussas com-

laxabit] classibus audiendis, ne opus sit partem modo singularum declamationum audire.

quidquid] Al. *quidque*, *quidquam*, v. ad I, 3.

Cap. VI. *media quaedam*] v. XI, 2, 3. Cic. I. or. 33, 150.

nec ubique] Al. *non*, v. Lachm. ad Propert. p. 64. Ita Graeci οὐκ — οὔτε, Reisig. comm. critt. Oed. Col. p. 259.

plectitur. Haec, quoties intermissus est somnus, ipsis noctis tenebris adjuvatur. Haec inter medios rerum actus aliquid invenit vacui, nec otium patitur. Neque 2.
vero rerum ordinem modo (quod ipsum satis erat) intra se ipsa disponit, sed verba etiam copulat, totamque ità contexit orationem, ut ei nihil praeter manum desit. Namque memoriae quoque plerumque inhaerent fidelius, quae nulla scribendi securitate laxantur.

Sed ne ad hanc quidem vim cogitandi perveniri potest aut subito, aut cito. Nam primum facienda 3.
multo stilo forma est, quae nos etiam cogitantes sequatur: tum assumendus usus paulatim, ut pauca primum complectamur animo, quae reddi fideliter possint: mox per incrementa tam modica, ut onerari se labor ille non sentiat, augenda vis, et exercitatione multa continenda est, quae quidem maxima ex parte memoria constat: ideoque aliqua mihi in illum locum differenda sunt. Eo tamen pervenit, ut is, cui non refragetur 4.
ingenium, acri studio adjutus tantum consequatur, ut ei tam quae cogitarit, quam quae scripserit, atque edidicerit, in dicendo fidem servent. Cicero certe Graecorum Metrodorum Scepsium et Empylum Rhodium, nostrorumque Hortensium tradidit, quae cogitaverant, ad verbum in agendo retulisse.

ipsum] schon, allein; Gr. αὐτὸς = μόνος, Wolf. Lept. p. 303.

in illum loc.] in quo de memoria agitur, XI, 2.

pervenit] Ex priorr. repete *vis.* Amplectenda tamen videtur lenis transpositio ab Herz. proposita: perv. is, c. — ing., ut acr.

Cicero] II. or. 88, 360. ubi v. intpp.

Metrod. Sceps.] Scepso, Troadis urbe, oriundus, v. Cic. l. c.

Empyl. Rhod.] De eo Ciceroni non memorato nihil certi constat.

Hortens.] Ellendt. Brut. 88, 301.; III. or. 61, 262.

5. Sed si forte aliquis inter dicendum effulserit extemporalis color, non superstitiose cogitatis demum est inhaerendum. Neque enim tantum habent curae, ut non sit dandus et fortunae locus, cum saepe etiam scriptis ea, quae subito nata sunt inserantur. Ideoque totum hoc exercitationis genus ita instituendum est, ut et digredi ex eo, et regredi in id facile possimus.
6. Nam ut primum est, domo afferre paratam dicendi copiam et certam: ita refutare temporis munera longe stultissimum est. Quare cogitatio in hoc praeparetur, ut nos fortuna decipere non possit, adjuvare possit. Id autem fiet memoriae viribus, ut illa, quae complexi animo sumus, fluant secura, non solicitos et respicientes, et una spe suspensos recordationis, non sinant providere: alioqui vel extemporalem temeritatem malo,
7. quam male cohaerentem cogitationem. Pejus enim quaeritur retrorsus, quia, dum illa desideramus, ab

aliquis] Al. *aliqui*, forma prisca, Moser. Cic. Rep. p. 179. Quae quomodo differre videatur a communi exposuit Matth. Cic. Sest. §. 131.

color] splendor, nitor, si inter dicendum singuli incidunt loci, qui exquisitiore quasi cultu nitescunt; al. *calor*.

superstitiose] scrupulose, ut timeas mutare.

demum] allein, v. I, 44.

fortuna] ex tempore alia substituendi periculum.

digredi] Al. *degredi*, v. Muell. Cic. III. or. 53, 202.

domo afferre] Tac. dial. 9, 1. domi nascuntur versus, v. Heus. Cic. Off. p. 263.

refutare] Cic. Rabir. Post. 16. aspernari ac refutare. Num *repudiare*?

non sol.] Quintil. non raro omittit copulam, ubi sequitur periodus, quae accuratius praegressam explicet, seu contrarium illius contineat. Non sine vi quadam hoc fieri senties.

providere] in futurum prospicere, an reliqua orationis membra satis apte sint cohaesura.

retrorsus] respiciendo, an cogitata omnia sint dicta.

aliis avertimur: et ex memoria potius repetimus, quam ex materia. Plura sunt autem, si strictius utrumque quaerendum est, quae inveniri possunt, quam quae inventa sunt.

CAPUT VII.

DE FACULTATE DICENDI EX TEMPORE.

I. *Commendatio ejus facultatis.* II. *Quomodo paretur. Huc facere* A) *artem*, B) *studium; ex quo utroque existere usum irrationalem:* C) *etiam imagines rerum animo concipiendas et nonnulla alia.* III. *Quomodo conservetur. — Adduntur alia quaedam.*

I. Maximus vero studiorum fructus est, et velut 1.
praemium quoddam amplissimum longi laboris, *ex tempore dicendi facultas:* quam qui non erit consecutus, mea quidem sententia civilibus officiis renunciabit,

utrumque] et memoria et materia.

Cap. VII. *ex temp. dic. fac.*] Cic. I or. 33. vocat *subitam* et *fortuitam orationem;* Tac. Dial. X, 10. *fortuita et subita dictio,* ubi v. Dronk., Gr. *αὐτοσχεδιάζειν*, (ap. Atticos) *σχεδιάζειν*, Stallb. Plat. Euthyphr. p. 33. Cujus artis princeps celebratur Gorg. Leont., qui ad unamquamque quaestionem se statim responsurum profiteretur, v. Stallb. Plat. Gorg. p. 447, C.

renunciabit] rénoncer, quo sensu jam Cic. habet I. or. 53. Stoicis renunciare.

et solam scribendi facultatem potius ad alia opera convertet. Vix enim bonae fidei viro convenit auxilium in publicum polliceri, quod in praesentissimis quibusque periculis desit: ut intrare portum navis, nisi lenibus
2. ventis vecta, non possit. Siquidem innumerabiles accidunt subitae necessitates, vel apud magistratus, vel repraesentatis judiciis continuo agendi. Quarum si qua, non dico cuicunque innocentium civium, sed amicorum ac propinquorum alicui evenerit, stabitne mutus, et salutarem petentibus vocem, statim, si non sucurratur, perituris, moras et secessum et silentium quaeret, dum illa verba fabricentur, et memoriae insidant,
3. et vox ac latus praeparetur? Quae vero patitur hoc ratio, ut quisquam sit orator imparatus ad casus? Quid, cum adversario respondendum erit, fiet? Nam saepe

bonae fidei] Al. *bona fide*, v. ad 3, 12.

in publicum] Ita *in commune consulere*, *in publicum providere*, Heſs. Tac. Germ. 27, 5. Dronk. Dial. 26. 8.

ut intrare p. nav.] Spalding. secutus sum. Al. *ut intra port. navis accedere nisi len.* ...., al. aliter.

necessitates] De talibus substantivis plurali numero positis, v. Heus. I. Off. 22, 5.

magistratus] apud principem vel senatum. Caussas actas esse interdum ap. magistratus extraordinario judicio testatur Quint. III, 10, 1. IV, 1, 72. V, 13, 6.

repraesentatis] ante tempus habitis, Herz. Caes. B. G. I, 40.

illa verba] = tam praeclara, quibus fastidit.

latus] Nos dicimus pectus, v. Ellendt. Brut. 55, 202. Notus versus ille Ennianus: Et lateralis dolos certissumus nuncius mortis!

imparatus ad casus] Conjecturis campus patet, cum opt. codd. exhibeant: *aliquando mittere casus.* Quidni: ut quisqu. sit or. (= oratoris nomine dignus) qui aliquando obmutescat caussis (= qui aliq. caussas agere detrectet)? Al. tentarunt alia.

ea, quae opinati sumus, et contra quae scripsimus,
fallunt, ac tota subito caussa mutatur; atque ut guber-
natori ad incursus tempestatum, sic agenti ad varieta-
tem caussarum ratio mutanda est. Quid porro multus 4.
stilus, et assidua lectio; et longa studiorum aetas facit,
si manet eadem, quae fuit incipientibus, difficultas?
Periisse profecto confitendum est praeteritum laborem,
cui semper idem laborandum est. Neque ego hoc ago,
ut ex tempore dicere malit, sed ut possit.

II. Id autem maxime hoc modo consequemur.
Nota sit primum dicendi via. Neque enim prius con- 5.
tingere cursus potest, quam scierimus, quo sit, et qua
perveniendum. Nec satis est, non ignorare, quae sunt
caussarum judicialium partes, aut quaestionum ordinem
recte disponere: quanquam ista sunt praecipua: sed
quid quoque loco primum sit ac secundum, et dein-
ceps: quae ita sunt natura copulata, ut mutari aut in-
tervelli sine confusione non possint. Quisquis autem 6.
via dicet, ducetur ante omnia rerum ipsa serie, velut
duce: propter quod homines etiam modice exercitati,
facillime tenorem in narrationibus servant. Deinde,
quid quoque loco quaerant, scient, nec circumspecta-
bunt; nec offerentibus se aliunde sensibus turbabuntur,
nec confundent ex diversis orationem, velut salientes
huc illuc, nec usquam insistentes. Postremo habe- 7.

quae sunt] Fero indicativum, qui circumscriptioni inserviat. Nam etiam simpliciter loqui licuit, om. *quae sunt.*

quaestionum] Eas intell. h. l. summa capita cujusque actionis, die Hauptpunkte.

quamquam sunt] Al. *sint*, v. ad I, 33. Confuse disputat Otto. Cic. Finn. p. 242.

via dicet] = ordine et ratione utetur in dicendo.

circumspectabunt] cfr. 6, 6 sqq.

huc illuc] Solennis in his notionibus sibi oppositis copulae defectus ut Gr. ἄνω κάτω, Kritz. Sall. Cat. XI, 2. Beier Cic. I. Off. 17, 86.

bunt modum et finem, qui esse citra divisionem nullus potest: expletis pro facultate omnibus, quae praeposuerint, pervenisse se ad ultimum sentient.

Et haec quidem *ex arte*, illa vero *ex studio:* ut copiam sermonis optimi, quemadmodum praeceptum est, comparemus, multo ac fideli stilo sic formetur oratio, ut scriptorum colorem, etiam quae subito effusa sunt, reddant; ut cum multa scripserimus, etiam
8. multa dicamus. Nam *consuetudo* et *exercitatio* facilitatem maxime parit, quae si paullulum intermissa fuerit, non velocitas illa modo tardatur, sed ipsum os quoque concurrit.

Quanquam enim opus est naturali quadam mobilitate animi, ut, dum proxima dicimus, struere ulteriora possimus, semperque nostram vocem provisa et
9. formata cogitatio excipiat: vix tamen aut natura, aut ratio in tam multiplex officium diducere animum queat, ut inventioni, dispositioni, elocutioni, ordini rerum verborumque, tum iis, quae dicit, quae subjuncturus est, quae ultra spectanda sunt, adhibita vocis, pro-
10. nunciationis, gestus observatione, una sufficiat. Longe

citra divis.] sine dispositione. De citra v. ad 1, 2.

proposuerint] sc. sibi, sich vornehmen. Ita saepius apud scriptores hujus aetatis verba absolute ponuntur qualia habet Hess. Tac. Germ. p. 203. Proponere autem est rhetorum, qui sibi sumunt materiam, de qua in utramque partem disputent.

os quoque concurrit] Quod fit, cum prae anxietate dicentis musculi oris invitis etiam trahuntur et convelluntur, ut labia et lingua quasi trepident, v. XI, 3, 56; 121. Cfr. Il. X, 374.:

ὁ δ' ἄρ' ἔστη, τάρβησέν τε,
βαμβαίνων — ἄραβος δὲ διὰ στόμα γίγνετ' ὀδόντων.

Ex codd. vestigiis Herz. reponi voluit: *sed ipsum os torpet atque concurrit.*

ratio] ars.

enim praecedat oportet intentio, ac prae se res agat: quantumque dicendo consumitur, tantum ex ultimo prorogetur: ut, donec perveniamus ad finem, non minus prospectu procedamus, quam gradu, si non intersistentes offensantesque brevia illa atque concisa singultantium modo ejecturi simus.

11. Est igitur usus quidam irrationalis, quem Graeci ἄλογον τριβὴν vocant, qua manus in scribendo decurrit, qua oculi totos simul in lectione versus, flexusque eorum et transitus intuentur, et ante sequentia vident, quam priora dixerunt. Quo constant miracula illa in scenis pilariorum ac ventilatorum, ut ea, quae emiserint, ultro venire in manus credas, et qua jubentur decurrere.
12. Sed hic usus ita proderit, si ea, de qua locuti sumus, ars antecesserit, ut ipsum illud, quod in se rationem non habet, in ratione versetur. Nam mihi ne dicere quidem videtur, nisi qui *disposite*, *or-*

prorogetur] ex iis, quae dicenda restant, repetendum, ante sumendum est.

brevia illa] v. §. 2. concisa = secta in minutas particulas.

ejecturi] Al. *eluctaturi*, *eructaturi!* Isti poterant et *ebullituri*.

quem Gr.] Al. *quam*, ut ad ἄλογ. τριβὴν applicetur. Sed cum nonnisi alia ejusdem rei denominatio indicetur, perperam posueris *quam*. Simillimus est locus Cic. II, off. 5. exhibere motus, quos Graeci πάθη nominant. Diversa miscuit Beier. Cic. Or. XI, 36. Egregie disseruit Krueger. die Attract. p. 104 sqq.

ἄλογ. τρ.] eine durch Uebung erlangte mechanische Fertigkeit.

versus] Minus recte multi *lineas* dicunt.

pilar. ac ventil.] Scyphorum lusores hodie dicunt, de quibus apud vett. praeter Casaub. Athen. p. 19. B. dixisse memini Jacob. ad Luc. Alexandr.

ita] in so weit, mit der Beschränkung, v. Matth. Cic. Sull. XV, 42. Moser. de divin. p. 27.

in rat. versetur] arte artisque praeceptis contineatur.

13. *nato*, *copiose* dicit, sed tumultuari: nec fortuiti sermonis contextum mirabor unquam, quem jurgantibus etiam mulierculis superfluere video: cum eo quod, si calor ac spiritus tulit, frequenter accidit, ut successum
14. extemporalem consequi cura non possit. Deum tunc affuisse, cum id evenisset, veteres oratores, ut Cicero ait, dictitabant. Sed ratio manifesta est. Nam bene concepti affectus et recentes rerum imagines continuo impetu feruntur, quae nonnunquam mora stili refrigescunt, et dilatae non revertuntur. Utique vero cum infelix illa verborum cavillatio accessit, et cursus ad singula vestigia restitit, non potest ferri contorta vis, sed, ut optime vocum singularum cedat electio, non con-
15. tinua, sed composita est.

Quare capiendae sunt illae, de quibus dixi, rerum imagines, quas vocari φαντασίας indicavimus, omniaque, de quibus dicturi erimus, *personae*, *quaestiones*, *spes*, *metus* habenda in oculis, in affectus recipienda. Pectus est enim, quod disertos facit, et vis mentis.

contextum] perpetuam nec interruptam seriem orationis.

superfluere] De hac voc. nec Cicer. inusitata (Ellendt. Brut. 91, 316.) adi Tac. dial. 18, 5. Dronk.

cum eo] pariter nunquam mirabor, quod ex tempore dicendi facultas interdum optime succedit. Ita saepius apud Quint. *cum eo* = praeterea; v. Herz. transl. Germ. p. 198.

tulit] Nos abripuit divina aura afflatos.

Cic. ait] Desideratur locus.

restitit] Perperam Frotsch. ἀοριστῶς putat intelligendum, de quo usu perfecti nunc etiam dixit Otto. Cic. Finn. p. 55., qui et perperam Ciceroni abjudicat, nec caussam perspexit.

ferri contorta vis] non potest fluere et bene succedere quae semper interrumpitur et tardatur vis dicendi.

de quib. dixi] VI, 2, 29 sqq.

spes metus] De his abstractor. plurall. v. supra §. 2. Adde Ott. Cic. Finn. p. 34. De Graecis egregie, ut solet, dixit in praestantissimo opere Pindarico Dissen. Pyth. III, 13.

Ideoque imperitis quoque, si modo sunt aliquo affectu concitati, verba non desunt. Tum intendendus ani- 16.
mus, non in aliquam rem unam, sed in plures simul continuas: ut, si per aliquam rectam viam mittamus oculos, simul omnia, quae sunt in ea circaque, intuemur, non ultimum tantum videmus, sed usque ad ultimum. Ad dicendum etiam pudor stimulos habet et dicendorum exspectata laus: mirumque videri potest, quod, cum stilus secreto gaudeat, atque omnes arbitros reformidet, extemporalis actio auditorum frequentia, ut miles congestu signorum excitatur. Namque et 17.
difficiliorem cogitationem exprimit et expellit dicendi necessitas, et secundos impetus auget placendi cupido. Adeo praemium omnia spectant, ut eloquentia quoque, quanquam plurimum habeat in se voluptatis, maxime tamen praesenti fructu laudis opinionisque ducatur. Nec 18.
quisquam tantum fidat ingenio, ut id sibi speret incipienti statim posse contingere; sed, sicut in cogitatione praecepimus, ita facilitatem extemporalem a parvis initiis paullatim perducemus ad summam: quae neque perfici neque contineri, nisi usu, potest. Ceterum per- 19.
venire eo debet, ut cogitatio non utique melior sit ea, sed tutior; cum hanc facilitatem non in prosa modo

Ad dicend.] Al. quod praeponunt *Addit ad dic.*, in eo latere suspicor: *Adde quod ad dic.*, quod obliteratum etiam a librariis I, 33.

congestu] Al. *concentu*.

pretium] Apud optimos quosque scriptores saepe = praemium (quocum saepe confusum deprehenditur, Hefs. Tac. Germ. XXIV, 2.) hac praecipue aetate tritum, Walch. Agric. p. 108.

exprimit] = vi elicit, Wunder. Cic. Planc. p. 81.

id] extemporalem facultatem prospere succedentem.

praecepimus] 6, 3. Al. *praecipimus*.

pervenire] sc. dicendi studiosus, v. ad I, 3.

facilitatem] Al. *felicitatem*, v. Walch. Tac. Agr. c. 3.

multi sint consecuti, sed etiam in carmine, ut Antipater Sidonius, et Licinius Archias: (credendum enim Ciceroni est: non quia nostris quoque temporibus non et fecerint quidam hoc, et faciant:) quod tamen ipsum non tam probabile puto, (neque enim habet aut usum
20. res, aut necessitatem) quam exhortandis in hanc spem, qui foro praeparantur, utile exemplum. Neque vero tantam esse unquam fiduciam facilitatis velim, ut non breve saltem tempus, quod nusquam fere deerit, ad ea, quae dicturi simus, dispicienda sumamus: quod quidem in judiciis ac foro datur semper. Neque enim quisquam est, qui caussam, quam non didicerit, agat.
21. Declamatores quosdam perversa ducit ambitio, ut exposita controversia protinus dicere velint: quin etiam, quod est imprimis frivolum ac scenicum, verbum pe-

Antip. Sidon.] de quo circ. Ol. 145. florente et Stoicorum scholae dedito, quem novimus ex Anthol. Gr., v. Cic. III. or. 50, 194, ubi cfr. Mueller.

Lic. Arch.] A. Lic. Arch. Antiochia, Syriae urbe, oriundus Ciceronis tempore floruit: quam tamen vulgo Cic. pro Arch. ferunt orationem, admodum jejuna est et jure nuper abjudicata auctori, v. Matth. ad eam p. 292 sq. Assentitur dubitanter Wolff. in transl. Germ. p. 469.

faciant] Burm. respici putat Statium et Martialem.

tamen quod] = sed quia. Ab anacoluthiae crimine, nimis liberaliter in vett. conjecto Herzog. vindicavit. Al. *quid tamen ipsum.*

dispicienda] Dispiciuntur, quae non sine magna oculorum contentione cernuntur, Ern. Clav. Cic., v. Walch. Tac. Agr. p. 187. Ott. Cic. Finn. p. 172.

quod quidem] sc. sumere temp. ad ea quae d. s. disp. Ita saepe pronom. relat. neutr. totum enunciatum complectitur, v. Matth. Cic. Sull. XXIV, 68. Gr. Gr. p. 804.

ambitio] vanae gloriae affectatio, qua de voce v. Heus. Cic. I Off. 30, 9. Daehne Nep. Dion. II, 2.

frivolum] Fest. s. v. »*Frivola* sunt proprie vasa fictilia

tant, quo incipiant. Sed tam contumeliosos in se ri-
det invicem eloquentia: et qui stultis videri eruditi vo-
lunt, stulti eruditis judicantur. Si qua tamen fortuna 22.
tam subitam fecerit agendi necessitatem, mobiliore quo-
dam opus erit ingenio, et vis omnis intendenda rebus,
et in praesentia remittendum aliquid ex cura verborum,
si consequi utrumque non dabitur. Tum et tardior
pronunciatio moras habet, et suspensa ac velut dubi-
tans oratio: ut tamen deliberare, non haesitare, vi-
deamur. Hoc, dum egredimur e portu, si nos non- 23.
dum aptatis satis armamentis aget ventus: deinde paul-
latim simul euntes aptabimus vela, et disponemus ru-
dentes, et impleri sinus optabimus. Id potius, quam
se inani verborum torrenti dare, quasi tempestatibus,
quo volent auferendum.

Sed non minore studio continetur haec facultas, 24.
quam paratur. Ars enim semel percepta, non labi-
tur: stilus quoque intermissione paullulum admodum
de celeritate deperdit: promtum hoc et in expedito po-
situm exercitatione sola continetur. Hac uti sic opti-
mum est, ut quotidie dicamus audientibus pluribus,
maxime de quorum simus judicio atque opinione so-

quassa: unde dicta verba frivola, quae minus sunt fide sub-
nixa.«

scenicum] histrionum levitate et impudentia, non oratoris et fori gravitate dignum. Nam istud hominum genus non magnopere honoratum apud Quirites, v. Heus. Cic. Off. p. 269.

tam subitam] ut vel breve tempus ad ea quae dicturi simus dispicienda deficiat.

Hoc] sc. faciendum est, fieri potest, cfr. VI, 4, 10. Hoc, dum ordo est et pudor.

non labitur] sed continetur memoria nec in oblivionem abit.

atque op.] Ante Spald. *ac op.*, quod ante vocalem ferri

liciti: rarum est enim, ut satis se quisque vereatur.
Vel soli tamen dicamus potius, quam non omnino di-
25. camus. Est et illa exercitatio cogitandi, totasque ma-
terias vel silentio (dum tamen quasi dicat intra se ip-
sum) persequendi, quae nullo non et tempore et loco,
quando non aliud agimus, explicari potest: et est in
parte utilior, quam haec proxima. Diligentius enim
26. componitur, quam illa, in qua contextum dicendi in-
termittere veremur. Rursus in alia prior confert, vo-
cis firmitatem, oris facilitatem, motum corporis, qui
et ipse, ut dixi, excitat oratorem, et jactatione manus,
pedis supplosione, sicut cauda leones facere dicuntur,
27. hortatur. Studendum vero semper, et ubique. Ne-
que enim fere tam est ullus dies occupatus, ut nihil
lucrativae, ut Cicero Brutum facere tradit, operae ad

non posse multi docuerunt, v. quos laudat Friedem. Ruhnk. Opusc. p. 520. Ochsn. Cic. Ecl. p. 344.

dicat] sc. qui hoc exercitationis genere utitur, de quo tertiae personae usu v. Heus. Cic. Off. p. XLV. Ochsn. Cic. Ecl. p. 175. Beier. Lael. p. 94.

in parte] Rarius dicitur, quam *ex parte.*

haec prox.] quam paullo ante tractavimus.

componitur] oratio, quam non coram habemus, sed cogitando persequimur.

ut dixi] 3, 21.

supplosione] Oratores enim dicendi vi concitati ad animos auditorum permovendos terram pedibus solebant percutere, Muell. Cic. I or. 53, 230.

leones] Hom. Il. XX, 170. Hes. Scut. 431. πλευράς τε καὶ ὤμους — οὐρῇ μαστιγόων.

lucrativa op.] Spald. judice est: quidquid operae injunctis et necessariis laboribus negotiisque velut surriperetur et studiis accederet. *Lucrativus* ap. jurisconsult. est *cum lucro conjunctus.* Quare Herz. corruptelam loco inhaerere suspicatus codd. vestigia premens scribendum censet perbene: *ut nihil lucri facti — operae.* Cic. locus a VV. DD. excitatur or. 10, 34.

scribendum, aut legendum, aut dicendum rapi aliquo momento temporis possit. Siquidem C. Carbo etiam in tabernaculo solebat hac uti exercitatione dicendi.
Ne id quidem tacendum, quod eidem Ciceroni placet, 28.
nullum nostrum usquam negligentem esse sermonem: quidquid loquemur ubicunque, sit pro sua scilicet portione perfectum. Scribendum certe nunquam est magis, quam cum multa dicemus ex tempore. Ita enim servabitur pondus, et innatans illa verborum facilitas in altum reducetur: sicut rustici proximas vitis radices amputant, quae illam in summum solum ducant, ut inferiores penitus descendendo firmentur. Ac ne- 29.
scio an, si utrumque cum cura et studio fecerimus, invicem prosit, ut scribendo dicamus diligentius, dicendo scribamus facilius. Scribendum ergo, quoties licebit; si id non dabitur, cogitandum: ab utroque exclusi, debent tamen anniti, ut neque deprehensus orator, neque litigator destitutus esse videatur. Ple- 30.
rumque autem multa agentibus accidit, ut maxime necessaria, et utique initia scribant, cetera, quae domo afferunt, cogitatione complectantur, subitis ex tempore occurrant.

Quod fecisse M. Tullium commentariis ipsius ap-

C. Carbo] Cfr. Brut. 27; I or. 34. Erat aetatis suae eloquentissimus, 633 a. u. trib. plebis seditionibus favebat, consul factus se correxit, Muell. Cic. or. p. 102. Videtur autem Quint. confudisse res alterius Carbonis, Cn. Papir. Carb., a quo repetiisse videtur tabernaculum: noster enim eloquens fuit, nec bellicosus, bellicosus ille nec eloquentiae laude insignis. V. Ellendt. Hist. El. Rom. p. XXXVII.

portione] Cicero dixisset *parte*, Dronk. Tacit. Agric. p. 168.

innatans] ἐπιπολάζουσα, in superficie se tenens, non penetrans in rem ipsam ita in profundum revocabitur.

utrumque] et scribere et dicere.

commentariis] Libri summam caussae agendae complexi

paret. Sed feruntur aliorum quoque, et inventi forte,
ut eos dicturus quisque composuerat, et in libros di-
gesti; ut caussarum quae sunt actae a Servio Sulpicio:
cujus tres orationes exstant: sed ii, de quibus loquor,
commentarii ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memo-
31. riam posteritatis videantur esse compositi. Nam Ci-
ceronis ad praesens modo tempus aptatos libertus Tiro
contraxit: quos non ideo excuso, quia non probem,
sed ut sint magis admirabiles. In hoc genere pror-
sus recipio hanc brevem annotationem, libellosque,
qui vel manu teneantur, et ad quos interim respicere
32. fas sit. Illud, quod Laenas praecipit, displicet mihi,
quae scripserimus, in summas commentariorum et ca-
pita conferre! facit enim et discendi negligentiam haec

ad memoriam juvandam. De voc. cfr. Herzog. dissert. praemissam Caes. B. Gall.

Serv. Sulp.] v. I, 116.

exacti] perfecti; translatio petita ab examine, quae est pars trutinae, Porphyr. Hor. A. P. 71.

aptatos] Nimirum orationes scribebantur post actam caussam, antea nonnisi commentarii conficiebantur. Orationes minus approbatae non elaborabantur, sed relinquebantur in commentariis, quos et ipsos Quint. tamen admiratur a Cic. confectos, v. Ellendt. p. XCII.

excuso] Herzog. interpretatur: quos ita contractos esse non ideo commemoro, ut vituperare videar, sed ut ex vero aestimentur. *Excusare* saepe = rei caussam afferre. Held. Caes. b. civ. III, 20.

in hoc gen.] extemporali facultate.

Laenas] Popilius universam rhetoricam scripto persecutus esse videtur, v. Spald. ad III, 1, 21.

in summas commentariorum et capita conf.] Herz. sequor. Quintil. displicet contractio vel commentariorum, qui sunt contractae orationes. Cur ita faciat, sqq. docent. Al. *in summas sive commentarios et capita*, al. *nec in his, quae scr., velim summas in commentarium et capita conferri.*

ipsa fiducia, et lacerat ac deformat orationem. Ego
autem ne scribendum quidem puto, quod non simus
memoria persecuturi. Nam id quoque accidit, ut re-
vocet nos cogitatio ad illa elaborata, nec sinat prae-
sentem fortunam experiri. Sic anceps inter utrumque 33.
animus aestuat, cum et scripta perdidit, et non quae-
rit nova. Sed de memoria destinatus est libro proximo
locus, nec huic parti subjungendus, quia sunt alia
prius nobis dicenda.

ne — quidem] Frotscher. hoc quoque loco cupide arripuit *nec — q.*, quod semper fere in codd. deterioribus reperitur, v. Orell. Cic. Top. VI, 29. Recte idem Orell. Brut. 84, 289. dixit errorem dudum ab optimis critt. saec. XVI explosum. Sed saepe in talibus elegantiis, si Dis placet, nunc mire argutantur.

quod non simus] Spald. omittit *non*.

et scripta perdidit] quod non memoria complectitur.

Epimetrum ad I, 104.

Niebuhrium quoque in locum maximis dubitationibus obnoxium commentatum esse, sero me docuit is vir, quem qui norunt quum ob ingenium et doctrinam, tum ob veram humanitatem admirantur omnes, *Car. Odofr. Muellerum* dico.

Quem intellexerit Quintil. nunquam ad liquidum perductum iri vel inde patet, quod magnus Niebuhr. Vermm. Schrr. I, p. 330. inter tres optionem dat; *Herenn. Senecion.* (ut voluit Manso), *Fab. Rusticum* (ut Sarpius), *Cluvium Rufum.* Contra Herzog. Transl. Germ. p. 188. se *Tacitum,* si non historicis, at internis argumentis intelligendum esse demonstraturum promisit. Valde dubitamus, quanquam, ut diximus, et ipsi Tacitum aegre amiserimus. Sed plura repugnant, quae vix removeantur. Tamen cupide exspectamus viri ingeniosi quidem, sed saepissime abusi acumine expositionem.

Ceterum quo usque pravitatis possit procedere studium optimorum quidem, sed eorundem corruptissimorum codd. scripturas ubique restituendi — unde tot infelices Sarpii, Frotscheri et Herzog. potissimum scripturae — in hoc loco perspicue ostendit *Eichstadius* in commentatione Jenae 1827 edita, cujus *Dehortatur prologus a contorta et difficili interpretandi ratione.*

Tum nollem Herzogium sibi magnopere placere in philosophandi obscuritate, quae nuper non sine levi damno in Grammaticam Graecam importari coepta ne latius serpat cavendum est philologis. Non ita scriptores veteres, quorum non minima laus est perspicuitas et inaffectata simplicitas.

Index Commentarii.

Helmstadii, typis J. R. G. Leuckart.

Corrigenda.

Pag. 2. v. 22. leg. *quia* pro *quid.*
— 8. v. 35. *Ol.* pro *Cl.*
— 24. v. 34. leg. *magistro.*
— 25. v. 27. del. *Eph.*
— — v. 33. pro *sì* leg. *si.*
— 31. v. 34. leg. *integros carmm. libros* — *conscriptos.*
— 35. v. 30. leg. *period.*
— 41. v. 23. leg. *sequente.*
— 44. v. 24. dele *di.*
— 50. v. 9. leg. *repugnandum t, interdum.*
— 79. v. 14. leg. *pretium.*

Leviora quaedam lectori relinquimus emendanda.